

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2016-YL-056**

ENFLASYON VE DÖVİZ KURU ARASINDAKİ İLİŞKİ

**HAZIRLAYAN
Müge YILMAZ**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU**

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
2016-YL-056

ENFLASYON VE DÖVİZ KURU
ARASINDAKİ İLİŞKİ

HAZIRLAYAN
Müge YILMAZ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU

AYDIN-2016

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi İsmail Eren Sekmen tarafından hazırlanan “ENFLASYON VE DÖVİZ KURU ARASINDAKİ İLİŞKİ” başlıklı tez, 28.06.2016 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

Unvanı, Adı ve Soyadı

Kurumu

İmzası

Yrd. Doç. Dr. Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU

ADÜ NAZİLLİ İİBF

Yrd. Doç. Dr. Esra Burcu BULGURCU GÜREL

MĞÜ. İİBF UTF

Yrd. Doç. Dr. Umut EVLİMOĞLU

ADÜ NAZİLLİ İİBF

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun Sayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Prof. Dr. Recep TEKELİ

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2016

Müge YILMAZ

ÖZET

ENFLASYON VE DÖVİZ KURU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Müge YILMAZ

Yüksek Lisans Tezi, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU

2016, 76 sayfa

Döviz kurlarında meydana gelecek olası değişimler ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye akımlarının yanı sıra, büyüme ve enflasyon gibi değişkenler üzerinde de ciddi etkilere sahiptir. Günümüzde dış ticaret üzerindeki tarife, kota vb. kısıtlamaların giderek ortadan kalkması, izlenecek döviz kuru sistem ve politikalarını iç ve dış dengenin sağlanmasının yanı sıra dış rekabet gücünün korunması açısından da stratejik bir ekonomi politikası aracı haline getirmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı enflasyon ile döviz kuru arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Çalışmada 1994:1 – 2014:12 yılları arasını kapsayan aylık veriler ile çalışılmıştır. Bu veriler nominal döviz kuru ve enflasyon değişkenleridir. Enflasyon değişkeni Türkiye İstatistik kurumundan, nominal döviz kuru değişkeni Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)'den elde edilmiştir. Çalışmanın verileri değerlendirildiğinde nominal döviz kurundaki artışlardan enflasyonun etkilendiği belirlenmiştir. Buna göre Türkiye'de enflasyonla mücadele etmede döviz arttırıcı politikalar uygulanması yerinde olacaktır. Kısa vadede döviz hareketlerinin merkez bankası tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılması enflasyon için önemli bir tedbir olarak ortaya çıkabilir. Uzun dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve ihracatı arttırıcı tedbirlerin alınması, enflasyonla mücadelede önemli tedbirler arasında sayılabilir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Döviz, Enflasyon, Kur.

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN INFLATION AND EXCHANGE RATE

Müge YILMAZ

M.sc. Thesis, at Economy

Supervisor: Asiss Professor Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU

Possible changes will occur in goods between countries in exchange rates , as well as services and capital flows, also on variables such as growth and inflation have serious effects . Today on foreign trade tariffs, quotas and so on. increasing disappearance of restrictions , monitoring system and to exchange rate policy of ensuring internal and external balances , as well as the protection of the external competitiveness of the economy has become a strategic policy tool.

The main purpose of this study was to determine the relationship between exchange rate and inflation. In the study 1994:1-2014:12 has worked with the monthly data covering the period of years . These data are the nominal exchange rate and variable inflation. Inflation variable from Turkey 's Statistical Office , the nominal exchange rate of the Central Bank of the Republic of Turkey variable Electronic Data Delivery System (EDDS) was obtained from. The study evaluated data it was determined that the increase in the nominal exchange rate affected inflation. Accordingly, the increase in foreign currency to fight inflation in Turkey will be in place policies to implement. Short- term currency movements to be kept under control by the central bank may emerge as an important measure for inflation. However, receipt of foreign direct investment and export -enhancing measures in the long term, can be counted among the most important measures in the fight against inflation.

KEYWORDS: Currency , Inflation, Setup.

ÖNSÖZ

Tez çalışma süresince konu seçimimden bu güne her dönemde yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım sayın Yasemin UYAR BOZDAĞLIOĞLU'na; yüksek lisans eğitim öğretim süresince bilgi ve birikimlerini benimle paylaşan tüm bölüm hocalarıma sonsuz teşekkürler.

Ayrıca sabırla hayatımın her döneminde yanımda olan aileme, eşime ve canım çocuklarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Müge YILMAZ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xv
ÇİZELGELER DİZİNİ	xvii
GİRİŞ	1
1. ENFLASYON VE DÖVİZ KURU KAVRAMI	3
1.1.Enflasyon ve Tanımları	3
1.2.Enflasyon Türleri	4
1.2.1.Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	4
1.2.1.1.Talep enflasyonu	4
1.2.1.2.Maliyet enflasyonu.....	5
1.2.1.3.Yapısal enflasyon	6
1.2.2.Gelişme Sürecine Göre Enflasyon Türleri	6
1.2.2.1.Açık enflasyon	7
1.2.2.2.Gizli enflasyon	7
1.2.1.4. İthal enflasyon.....	8
1.2.3.Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri	8
1.2.3.1. İlımlı enflasyon	8
1.2.3.2 Yüksek enflasyon	9
1.2.3.3. Hiperenflasyon	9
1.3. Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Süreci.....	10
1.4. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Alınan Önlemler.....	13
1.5. Döviz Kuru Tanımları	15
1.5.1. Nominal Döviz Kuru	17
1.5.2. Reel Döviz Kuru	17
1.5.3. Efektif Döviz Kuru	17
1.6. Döviz Kuru Rejimleri.....	18

1.6.1. Sabit Kur Rejimleri.....	18
1.6.1.1. Dolarizasyon.....	20
1.6.1.2. Para kurulu.....	20
1.6.1.3. Para birliği (parasal birlik).....	21
1.6.2. Esnek Kur Rejimi	22
1.7. Türkiye’de Kur Tercihlerini Etkileyen Etmenler	22
1.7.1. Dolarizasyon.....	22
1.7.2. Para İkamesi	23
1.7.3. Aktif İkamesi	23
1.7.4. Şoklara Karşı Kırılganlık Düzeyi	24
1.8. Türkiye’de Döviz Kuru Politikaları.....	24
1.8.1. Türkiye’de 1980 Öncesi Uygulanan Döviz Kuru Politikaları	24
1.8.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Döviz Kuru Politikaları	27
2. ENFLASYON VE DÖVİZ KURU ARASINDAKİ İLİŞKİ	29
2.1. Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisinin Teorik Kapsamı	29
2.1.1. Klasik İktisatçılarda Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi.....	29
2.1.2. Keynesyen Analizde Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi.....	30
2.1.3. Paracı Yaklaşımda Enflasyon-Döviz Kuru ilişkisi	32
2.1.4. Rasyonel Beklentiler Teorisinde Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi	32
2.2. Döviz Kuru Fiyatlara Yansıması	33
3. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM.....	37
3.1. Literatür Taraması	37
3.2. Yöntem	41
3.3. Birim Kök Testi	42
3.4. Vektör Otoregresyon Analizi (VAR)	44
3.5. Granger Nedensellik Testi	45
4. EKONOMETRİK BULGULAR	47
TARTIŞMA VE SONUÇ	65
KAYNAKLAR.....	68
ÖZGEÇMİŞ.....	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari ile Enflasyon	12
Şekil 1.2. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari ile Döviz Kuru	16
Şekil 1.3. Sabit Kur Rejimleri	19
Şekil 2.1. Fiyatların Sabit Olduğu Durumda Çarpan Etkisi	31
Şekil 2.2. Satın Alma Gücü Paritesi'nin Uzun Dönem Geçerliliği	34
Şekil 2.3. Faiz Paritesi Teorisi	35
Şekil 3.1. Enflasyon ve Kur Verilerine Ait Zaman Serisi	41
Şekil 4.1. Enflasyon Serisine Ait Temel İstatistikler	47
Şekil 4.2. Kur Serisine Ait Temel İstatistikler	48
Şekil 4.3. Enflasyon Serisi Mevsimsellik Etkisi	49
Şekil 4.4. Kur Serisi Mevsimsellik Analizi	50
Şekil 4.5. Farkları Alınmış Enflasyon Ve Nominal Kur Serilerine İlişkin Zaman Yolu	52
Şekil 4.6. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri	54
Şekil 4.7. Şekil Modele Ait İlgileşim Çiziti	56
Şekil 4.7. Şekil Modele Ait İlgileşim Çiziti (Devamı)	57
Şekil 4.8. Değişkenlere Ait Etki-Tepki Analizi Sonuçları	61

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Talep Enflasyonu	4
Çizelge 1.2. Maliyet Enflasyonu	5
Çizelge 1.3. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari İle Enflasyon Verileri.....	12
Çizelge 1.4. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari İle Döviz Kuru Verileri	16
Çizelge 1.5. 1980 Öncesi Uygulanan Kur Rejimleri	26
Çizelge 3.1. Konuyla Literatür Taraması	37
Çizelge 4.1. Serilere İlişkin ADF Test İstatistiği Sonuçları	51
Çizelge 4.2. VAR Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesinde Kullanılan Bilgi Kriterleri ve Test İstatistikleri.....	53
Çizelge 4.3. LM İstatistiği Test Sonuçları.....	55
Çizelge 4.4. VAR Model Sonuçları	58
Çizelge 4.5. Varyans Ayrıştırması Sonuçları	63
Çizelge 4.6. Grenger Nedensellik Testi Sonuçları	64

GİRİŞ

Döviz piyasalarının temel işlevi, ülkelerin satın alma gücünün bir başka ülkeye transferinin sağlanması ile gerçekleşmesidir. Diğer tüm piyasalarda olduğu gibi döviz piyasasında da denge arz ve talebin eşitlenmesiyle ya da diğer bir deyişle ticaret dengesi fazlasının (açığının) net sermaye ihracına (ithaline) eşitlenmesiyle gerçekleşmekte; dengelenme süreci, dövizin arz ve talebi ile fiyatı arasında ilişki kuran arz ve talep çizelgesine bağlı bulunmaktadır. Dengenin kararlılığı açısından söz konusu çizelgelerin eğim ve elastikiyetleri belirleyici rol oynamaktadır.

Ulusal merkez bankaları para alım ve satımı ile döviz piyasalarına müdahalede bulunmaktadır. Bu durum ulusal paranın diğer paralar karşısında piyasa mekanizması sonucunda oluşan ya da oluşabilecek değerini etkilemekte ve ekonomi politikası amaçları doğrultusunda kurları yönlendirmektedir.

Ülkelerin uygulayacakları döviz kuru sistemleri ve politikaları fiyat istikrarı için önem taşımakta ve büyümeyi derinden etkilemektedir. İç denge amaçlarının yanı sıra ödemeler dengesi ve dış rekabet gücünün korunması açısından da önem taşımaktadır. Türkiye gibi uluslararası finansal piyasalar ile entegre olmuş gelişmekte olan ülkeler açısından kur sisteminin seçimi, gelişmiş ülkelere farklı olarak aynı zamanda finansal krizlerden korunabilmek açısından da stratejik bir önem sahip olmaktadır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yapısal ekonomik farklılıklar gelişmekte olan ülkeler açısından benzer kur sistemlerinin seçimini engellemekte ve hatta çoğu zaman bu ülkelerde ilan edilen ve uygulanan kur sistemi fiilen farklı olabilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde enflasyon ve döviz kuru kavramlarına değinilmiştir. Enflasyon türleri ele alınarak Türkiye’de enflasyonun neden olduğu sonuçlar tartışılmıştır. Bunun yanı sıra döviz kuru rejimleri, esnek kur rejimi ve Türkiye’nin kur tercihleri incelenmiştir. Ayrıca 1980 öncesi ve sonrası Türkiye’de döviz kuru politikaları ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde enflasyon ve döviz kuru arasındaki ilişki öncelikle teorik çerçevede ele alınmıştır. Enflasyon ve döviz kuru ilişkisinin teorik kapsamı çerçevesinde Klasik iktisatçılarda, Keynesyen analizde, Paracı

yaklaşımında ve Rasyonel Beklentiler Teorisinde enflasyon-döviz kuru ilişkisi irdelenmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümü uygulama bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde döviz kuru ve enflasyon ilişkisi ekonometrik olarak incelenmiştir. 1994:1'den 2014:12. döneme ait aylık veriler kullanılmıştır.

1. ENFLASYON VE DÖVİZ KURU KAVRAMI

1980’li yıllarda artış gösteren enflasyon olgusu, ülkelerin üstesinden gelmeleri gereken en önemli problem olarak ortaya çıkmıştır. Enflasyon iki açıdan önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi, belirsizlikleri arttırarak, büyümeyi istikrarsız hale getirmesi ve ülkelerin enflasyonla mücadelede seçtikleri yöntemlerdir. İkincisi ise, enflasyon oranının kurlarla olan ilişkisidir. Bu iki önem derecesinden hareketle, döviz kurlarının devam ettirilebilmesi ve kurların enflasyonu kontrol aracı olarak kullanılması açısından enflasyon oranının çok önemli olduğu söylenebilir.

1.1.Enflasyon ve Tanımları

Enflasyon, sözlük anlamı ‘şişme’ anlamına gelen Latince bir kelimedir. Günümüze kadar enflasyon konusunda genel kabul gören bir tanım yapılamamaktadır (Telek, 2012: 3). Bir ekonomide genel fiyat düzeyinde meydana gelen sürekli artışlara enflasyon denir. Bir başka ifade ile enflasyon etkin ve hareketli bir olgu olmakla birlikte çeşitli unsurların birbiriyle ilişki içerisinde olduğu bir durum şeklinde açıklanabilir. Enflasyon; para, talep, ücretler ve fiyatların birbiriyle olan ilişkisinden etkilenmektedir. İkinci Dünya Savaşı’ını takip eden yıllarda özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli bir makro ekonomik sorun haline dönüşen enflasyon, çok yönlü ve karmaşık bir olaydır. Enflasyon geçmişte fiyat hareketleri, savaş finansmanı ve kötü hasat gibi gelişmelerden kaynaklanabildiği gibi konjonktürel gelişmelerle de ilgili olarak ortaya çıkabilmektedir (Alacahan, 2011: 6).

Enflasyon sonuç olarak paranın değerinin düşmesine ve fiyatların yükselmesine neden olmaktadır. Enflasyonda aşırı bir satın alma isteği ve mala hücum söz konusudur. Bu şekilde artan talep arz ile dengelenmediği takdirde, fiyatlar yükselecek ve para miktarı düşecektir. Fiyatların yükselmesi enflasyonun sebebi değil, sonucudur (Demirci vd, 2001: 259).

Diğer bir ifadeyle enflasyon; bir ekonomideki para miktarının, yine o ekonomideki mal ve hizmet miktarına oranla daha fazla artması sebebiyle ortaya çıkan sürekli ve önemli bir artıştır. Enflasyon; bir ekonomide toplam talebin toplam arzı aşmasından dolayı fiyatlar genel seviyesinin sürekli olarak yükselmesi olgusudur.

1.2.Enflasyon Türleri

Enflasyon türleri üç ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar nedenlerine göre enflasyon türleri, gelişme sürecine göre enflasyon türleri ve fiyatların artış oranına göre enflasyon türleridir. İlk olarak nedenlerine göre enflasyon türleri incelenecektir.

1.2.1.Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Nedenlerine göre enflasyon türleri dört ana başlık altında incelenmektedir. Bunlar talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, ithal enflasyon ve yapısal enflasyon türleridir.

1.2.1.1.Talep enflasyonu

Bir ekonomide, cari fiyatlarla toplam talebin toplam mal ve hizmet arzını aşması sonucu ortaya çıkan enflasyona talep enflasyonu adı verilir (Uluatam, 2001: 38). Talebin yükselmesi ile ekonomideki mevcut üretim faktörlerinin tümünün kullanılması sonucunda, tam istihdam seviyesine kadar üretim artışı gerçekleştirilecek, ancak bu düzey aşıldıktan sonra toplam talebin sürekli artması, üretim artışına değil, fiyatlar genel seviyesindeki artışa neden olacaktır (Susam, 2009: 64).

Çizelge 1.1. Talep Enflasyonu

<i>Para arzı artar.</i>
<i>Bankaların borç verebilecekleri miktar artar.</i>
<i>Tüketiciler daha fazla borç alır, ellerindeki para miktarı artar.</i>
<i>Tüketim daha fazla artar. Üretim bu artışa ayak uyduramaz.</i>
<i>Enflasyon artar.</i>

Kaynak: TCMB, 2004, “2008 Yılında Para ve Kur Politikası”, www.tcmb.gov.tr,

Genelde mal ve hizmetlere yönelik talep fazlasının fiyatlarda artış olarak yansması şeklinde ortaya çıkan talep enflasyonunda, toplam talebin toplam arzı aşması değişik nedenlerden kaynaklanabilir (Umay, 1994: 222):

- Gelir dağılımının değişmesi,
- Kamu harcamalarının artması,
- Kredi hacminin genişlemesi sonucu banka parası miktarının artması, özel yatırım harcamalarında artış,
- Dış ödemeler bilançosu fazlalığının meydana getirdiği gelir artışları.

Yukarıda sayılan nedenlerin sonucunda, harcamalar ve ihracat toplamının ithalat ve üretim miktarım aşması fiyatlar genel seviyesini yükseltir. Böylece arz yetersizliği nedeniyle talep artışı karşılanamaz ve enflasyon oluşur. Talep enflasyonu özellikle sabit gelirlilerin kazançlarında bir reel azalma meydana getirir. Üretici, tüccar, müteşebbis gibi gelirleri artan kesimler toplam talebi de artırarak enflasyonu kendi kendini besler duruma getirir (Birinci, 1989: 20-21).

1.2.1.2. Maliyet enflasyonu

Üretim sürecine katılan faktörlerden(emek, sermaye, toprak, girişimci) birinin, bir kaçının ya da tamamının fiyatlarındaki bir artış sonucu artan üretim maliyetlerinin, ürün satış fiyatlarına yansıtılması sonucu ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu denir. Diğer bir deyişle piyasada talep ile desteklenen ancak öncelikle maliyetlerin yükselmesi ile ortaya çıkan fiyat artışları maliyet enflasyonu olarak tanımlanmaktadır (Balat, 2010: 8).

Çizelge 1.2. Maliyet Enflasyonu

<i>İşçi ücretleri, hammadde fiyatları artar.</i>
<i>Maliyetler artar.</i>
<i>Artan maliyetler fiyatlara yansır, enflasyon artar.</i>

Kaynak: TCMB, 2004, “2008 Yılında Para ve Kur Politikası”, www.tcmb.gov.tr, (erişim tarihi; 12.11.2015)

Üretim maliyetleri doğrudan ya da dolaylı olarak üretim sürecini etkileyen unsurlarından oluşur. Buna göre ilk olarak üretim faktörlerinin maliyetlerinin artmasından söz edilebilir. Emek faktörünün maliyeti olan ücret ödemelerinin artması üretim maliyetlerini artıran unsurlardan biridir. Özellikle sendikacılığın güçlü olduğu yerlerde verimlilikte bir artış olmadığı halde sendikaların baskısı ile ücretlerde artışlar ortaya çıkabilir. Bu artışlar üretim maliyetlerinin artışına yol açar. Bunun dışında kiralara artması, hammadde fiyatlarının artması, üretim sürecinde döviz ile alınan malları önem taşıyan sektörlerde döviz kurundaki yükselişler maliyetlerin artmasına yol açabilir (Işık vd, 2004: 147).

1.2.1.3.Yapısal enflasyon

Ekonominin yapısından kaynaklanan enerji, bazı hammaddeler veya nitelikli eleman eksikliği gibi nedenlerle, talep yapısının üretim yapısına uydurulamaması sonucu ortaya çıkan fiyat artışları yapısal enflasyon olarak tanımlanmaktadır (Susam, 2009: 64). Özellikle az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin tarıma dayalı olması ve tarımsal ürünler arzının yeterince esnek olmaması yapısal enflasyona neden olan faktörler arasında sayılabilir. Hızlı nüfus artışı ve köylerden şehirlere göç; talep yapısının üretim yapısına uymaması; dış ticaret dengesinin sürekli açık vermesi ve ithal kapasitesinin esneksizliği diğer etkili sebeplerdendir. Tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin verimlilik farklılığı; üretim faktörleri arası dengesizlik; piyasalarda görülen teknelci eğilimler ve piyasa başarısızlığı, tasarruf ve dolayısıyla yatırım azlığı, sermaye piyasalarının yokluğu ve kurumsal bozukluklar (bürokrasi, kayıt sistemi, kamu yönetimi vb.) yapısal enflasyonun başlıca nedenleridir. Örneğin, hızlı nüfus artışı ve köylerden şehirlere göç konut talebini uyararak inşaat malzemeleri (demir, çimento v.s.) talebinin artmasına neden olabilir, inşaat malzemeleri arzının, yükselen talebi karşılayacak düzeyde arttırılamaması (arz esneksizliği) halinde ise bu girdilerin fiyatları yükselecektir. Dolayısıyla da, hem konut maliyetleri hem de üretiminde bu girdilerin kullanıldığı diğer malların maliyetleri artacaktır. Bu da fiyatlara yansiyarak yapısal enflasyona neden olacaktır (Ataç, 2000: 82).

1.2.1.4. İthal enflasyon

İthal enflasyon dışa açık ekonomilerde görülen enflasyon türüdür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin, ekonomik ve teknolojik yetersizlikler nedeniyle gerek

hammadde ve ara malları, gerekse yatırım mallarını dışarıdan ithal etmek zorunda kalmaları enflasyonist bir etki yaratır (Ergun, 2002: 62).

Girdilerin fiyatlarındaki artışlar sonucu fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen yükselmeler ithal enflasyon olarak adlandırılır. Şöyle ki bu ülkelerin ekonomileri herhangi bir nihai mal üretmediğinde dışarıdan ithal etmekte, dış piyasaya olan talep ise malın fiyatını artırmaktadır. Görüldüğü gibi bu bir talep enflasyonu niteliğindedir. Ancak, hammadde ithal ediliyorsa, uluslararası piyasalarda hammadde fiyatlarının artması, yurt içinde üretim maliyetini artırarak maliyet enflasyonuna neden olmaktadır. Tüm bu açıklamalardan anlaşıldığı gibi ithalat enflasyon, karşımıza bazen talep enflasyonu, bazen de maliyet enflasyonu olarak çıkar. İthalat enflasyonuna neden olan bir başka önemli faktör ise devalüasyondur. Devalüasyon hem ithal mallarının fiyatlarını, hem de üretiminde ithal girdilerin kullanıldığı malların maliyetlerini yükselterek enflasyona neden olur (Çöloğlu, 2001: 63).

1.2.2. Gelişim Sürecine Göre Enflasyon Türleri

Gelişim sürecine göre enflasyon türleri açık enflasyon ve gizli enflasyon olmak üzere iki ana başlık altında incelenmektedir.

1.2.2.1. Açık enflasyon

Açık enflasyon, fiyat artışları üzerine ortaya çıkan ve çeşitli yetersizliklerden kaynaklanan bir olgudur. Bu olgu, konu ile ilgili bir kontrol mekanizmasının kurulmaması yada kontrol mekanizmasının işletilememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fiyatlar, arz-talep mekanizması dengesi içerisinde herhangi yönetsel bir müdahale söz konusu olmadan ortaya çıkmaktadır. Açık enflasyonun ana kaynağı ise piyasada talep fazlası olması veya maliyetlerin yükseliş göstermesi olabilmektedir. Her iki durumda da enflasyon gözle görülebilir şekilde şiddetli bir artış göstermektedir. Açık enflasyonun gerçekleşmesi ile fiyatlar kümülatif olarak yükselmekte ve enflasyon yayılma seyrine girme eğilimi göstermektedir. Açık enflasyonun meydana gelme durumunda halk piyasa fiyatlarının yükseleceği ve bu durumun devamlı olacağını düşünmektedir (Künç, 2011: 13). Açık enflasyon yaşanan süreçte o ülkenin parasının değeri fark edilir şekilde ve kontrolsüz olarak düşüş göstermektedir. Fiyatların sürekli yükseleceği beklentisinin olması, tüketicilerin mal veya hizmete

aşırı talepleri nedeniyle işletmelerin mallarının satılmayıp stoklama yapmalarına neden olmaktadır. Malların ya da arzın az olması ve piyasada mal dolaşım hızının artması paranın değer kaybetme sürecini hızlandırmakta ve satın alma gücünde azalmayı hızlandırmaktadır.

1.2.2.2. Gizli enflasyon

Gizli enflasyon terimini açıklamak oldukça zordur. Gizli enflasyonda, alınan önlemlerle enflasyon baskı altında tutulmaktadır. Bu tip enflasyonlara özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde rastlanılmıştır (Künç, 2011: 13).

Gizli enflasyon çeşidinde piyasalarda çok aşırı fiyat artışları ve dengesizliği bulunmamaktadır. Bununla birlikte piyasa talep fazlası mevcuttur. Bu fazlalık, likit varlıklar ve alacaklar şeklinde birikmektedir. Bu gibi durumlarda bütçe fazlası oluşturma, kambiyo kontrolleri, karneleme ve fiyatlarda dondurma ile enflasyona müdahale edilmekte ve baskı altına alınmaktadır. Aslında, enflasyon olgusunun ortaya çıkışının geciktirildiği ancak tam olarak bu sürecin çözümlenmediği durumlarda gizli enflasyon söz konusudur. Yani gizli enflasyon, ekonomik yetersizliklerden meydana gelen enflasyondur. Tüm bu çabaya ve kontrol mekanizmalarına rağmen, enflasyonun devam etmesi durumu olarak açıklanmaktadır (TCMB, 2004).

1.2.3 .Fiyatların Artış Oranına Göre Enflasyon Türleri

Bir ülkede yıllık fiyat artış oranına göre enflasyon, ılımlı enflasyon, aşırı enflasyon ve hiperenflasyon olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

1.2.3.1. İlimli enflasyon

Her ülkenin yapısına göre normal sayılabilecek enflasyon oranını ifade eden ılımlı enflasyon fiyatlar genel seviyesinin yavaşça yükseldiği enflasyon türüdür. Gelişmekte olan ülkelerde yüzde 6'nın, gelişmiş ülkeler de ise yıllık yüzde 4'ün altındaki fiyat artışlarını ifade etmektedir. İlimli enflasyon ortamında reel faiz oranı çok düşük olmadığından insanlar ellerinden para çıkarmazlar, sözleşmeler enflasyona endekslenmez ve halkta paraya olan güveni sarsmaz. Ev halkı tasarruflarını likit olarak bankada, hatta vadesiz tasarruf tutmakta sakınca görmez. Bu tür enflasyonla mücadele edilmesi düşük oranlı olduğu için kolaydır (Dinler, 2013: 428).

İlimli enflasyon ortamında reel faiz oranı çok düşük olmadığından insanlar ellerinden para çıkarmazlar, sözleşmeler enflasyona endekslenmez ve halkta paraya olan güveni sarsmaz. Ev halkı tasarruflarını likit olarak bankada, hatta vadesiz tasarruf tutmakta sakınca görmez. Bu tür enflasyonla mücadele edilmesi düşük oranlı olduğu için kolaydır (Parasız, 2000: 187; Şahin, 2002: 16).

Ayrıca ılımlı enflasyonun, ekonomik büyüme olanak sağlama gibi ekonomide olumlu etkiler yaratabileceği ve merkez bankaları tarafından sıfır enflasyon oranı yerine düşük düzeyde enflasyon oranlarının hedef olarak belirlenmesi gerektiği belirtilmiş, sıfır enflasyon oranının ekonomiyeye zararlı etkileri olabileceği belirtilmiştir (Subaşı, 2005: 25).

1.2.3.2. Yüksek enflasyon

Yüksek enflasyon adı verilen aşırı enflasyonda, fiyat artışları iki rakamlı ve hatta üç rakamlıdır. Aylık fiyat artışlarının yüzde 5 ile yüzde 10'a hatta yüzde 15'e ulaştığı bu tür enflasyonda, ev halkı ve firmalar, paranın değer kaybına karşı kendilerini koruyabilmek için büyük mücadele verirler. Para, likit olarak tutulmak istenmez. Enflasyonun üzerinde faiz getirisi garanti olan değerli kağıtlar ya da gayri menkul ve hatta dayanaklı tüketim malları satın alınır veya para ikamesi olgusu yaşanır (Parasız, 2000: 187). Bu tip enflasyon çeşidinde yapılan sözleşmeler bir yabancı paraya yada enflasyona endekslenmekte ve sözleşme süreleri kısalmaktadır.

Yüksek enflasyonun yarattığı belirsizlik, bireylerin karar alma sürecinde ve gelecekle ilgili beklentilerinde, yatırım sürecinde, kredi ve işgücü piyasasında, dış piyasalarda birbirlerini etkileyen bir olumsuzluklar silsilesi yaratmaktadır. Enflasyon oranı, fiyat istikrarını sağlamak için politika uygulayıcılarına yol göstermektedir (TÜİK, 2008: 3).

1.2.3.3. Hiperenflasyon

Genellikle banknot hacminin kontrolsüz bir şekilde arttırılması sonucunda doğan bu enflasyon türü “dörtünlü enflasyon” olarak adlandırılmaktadır. Paranın değer yitirdiği en şiddetli enflasyon biçimi olan bu enflasyon türü iktisat tarihinde çoğunlukla savaş ya da sonrasında ortaya çıkmış ve yeni bir para biriminin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir (Dinler, 2013:429). Bu enflasyon türünde para bir tasarruf aracı olma işlevi bir yana, değer ölçüsü olma işlevini de kaybeder,

alışveriş trampaya doğru yönelirken, anlaşmalar altın ya da mümkünse döviz üzerinden yapılmaya başlanır. Hiperenflasyon da fiyat artışları o denli büyük ve süratlidir ki, fiyat artışları gün aşırı ve hatta aynı gün içinde yaşanır. Kişiler, satın aldıkları malı yeniden aynı fiyata satın alamazlar. Bütün hiperenflasyonlar büyük mali parçalanmalarla olmaktadır. Ücret-Fiyat sarmallar hiperenflasyonu şiddetlendirmektedir (Parasız, 2010: 7).

1.3. Türkiye’de Enflasyonun Tarihsel Süreci

Enflasyon birçok gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye’nin de her dönemde en önemli sorunlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek ve kalıcı enflasyonun ekonomik ve sosyal açıdan birçok olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Sürekli seçim ortamının yaşanması, politik ve siyasi istikrarsızlıklar, her alanda kısa vadeli politikalar uygulanmasına neden olmuştur (Ermişoğlu, 2011: 4).

Türkiye’de 1940–1943 yılları arasındaki dönemde tüketici fiyat endekslerinde oldukça yüksek bir yükselme gözlemlenmiştir. Bu yükseliş Türkiye’nin İkinci Dünya Savaşı’nın etkisini en çok hissettiği döneme rastlamaktadır. Bunun nedenleri arasında; savaş döneminde artış gösteren askeri harcamalar, dış ticaret rejimi ve düşen vergi gelirleri etkisiyle bozulan ekonomi sistemi bulunmaktadır. Türkiye’de ‘planlı dönem’ başlangıcı olarak bilinen 1960’lı yıllar, düşük enflasyonlu bir ekonomi politikasının oldukça başarılı uygulandığı yıllar olarak tanımlanabilmektedir (Erçel, 1978: 36). Özellikle 1960’lı yıllar ülke halkının tüketim alışkanlıklarını değiştirmeye başladığı, buzdolabı, çamaşır makinesi gibi ev eşyalarını orta gelirli ailelerin kullanmaya başladığı yıllardır. Bu dönem aynı zamanda, köyden kente göçün artış gösterdiği ve buna bağlı olarak iç talepte fark edilir şekilde genişlemenin olduğu yıllar olarak ifade edilebilir (Parasız, 1998:79).

1970’li yıllarda gerekli makroekonomik ve yapısal uyum politikalarının uygulanmaması Türkiye ekonomisinde tasarruf ve yatırım arasındaki dengeyi bozmuş, ihracat azalmış ve ithalat artmış, cari işlemler dengesi bozulmuş, bütçe açığı artmış ve KİT’ler de işleyiş problemleri oluşmuştur. Yaşanan bu olumsuzluklar enflasyonda yükselmeyi de beraberinde getirmiştir (Oğuz ve Bayar, 2003: 25). Bu durumların başlıca nedenlerinin de Türkiye’de yaşanan siyasi istikrarsız ve 1973 yılında yaşanan petrol şoku olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı istikrar politika paketi olan “24 Ocak Kararları” Türkiye tarafından 1980’li yıllarda uygulamaya konmuştur. Uygulamaya alınan bu sistemin ilk aşaması mikro ekonomik istikrar programı; ikinci aşaması ise uzun dönemli uyum reformları olmuştur. Bu sistem kapsamında, fiyat artışlarındaki genişleme ile sağlanan talep fazlalığından kaynaklanan enflasyonu durdurmak için iç talebi kısma eğilimine gidilmiştir (TCMB, 2001).

Türkiye’de 1990’lı yıllar boyunca enflasyon oranının da sürekli artış görülmüştür. Bunun nedeni; bütçe açığının büyümesi, büyümeye paralel olarak kamunun iç borç stokunun sürekli artış göstermesidir. Ayrıca tüm bu yaşananların sonucu; yüksek reel faizlerdir. 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan büyük deprem, o güne kadar büyük oranda bozulmuş olan ekonomik yapıyı daha da sarsmıştır. 2000’li yıllarda her açıdan çok kötü durumda olan ülkenin makro ekonomik koşulları daha da zorlaşmıştır. Bunun ardından 9 Aralık 1999’da Türkiye IMF ile Stand-By anlaşması imzalanmıştır. Bunun sonucunda ülke 2000’li yılın başlarında “Enflasyonu Düşürme Programı” uygulamaya koymuştur. Bu program ile ülkede uzun süre yüksek enflasyonun yaşanması, sık sık enflasyonla mücadele programı uygulanması sözü verilmiştir. Bu sözlere rağmen bu programlar ya yarıda kalmış ya da başarısız olmuştur. Bu durum ekonomik birimlerin enflasyonist bir ortam içinde faaliyet sürdürmeye yönelik mekanizmalar geliştirmelerine neden olmuştur (TCMB, 2002).

2001 yılında Merkez Bankası Kanunu değiştirilmiştir. Bu değişikliğin hedefi fiyat istikrarını sağlamaktır. Bunun yanında aynı dönemde para politikasında “Örtük Enflasyon Hedeflemesi” benimsenmiş ve şartlar oluşturulduğunda “Açık Enflasyon Hedeflemesi”ne geçileceği belirtilmiştir. Sıkı maliye politikalarının uygulanan para politikalarını desteklemesi sonucunda gelecek dönem enflasyon beklentileri hızla gerilemiş, aynı zamanda beklentiler hedeflere daha çok yaklaşmıştır (Ermişoğlu, 2011: 9).

2002–2005 yılları arasındaki dönemde enflasyonla mücadele konusunda elde edilen başarının arkasından, 2006 yılında açık enflasyon hedeflemesi rejimine geçilmiştir. Bu süreç bir yansıması olarak Türkiye ekonomisinde şokları beraberinde getirmiştir. Türkiye’de enflasyon hedeflemesi rejiminde meydana gelen en ciddi ilk şok, 2006 yılı Mayıs ayından itibaren uluslararası sermaye koşullarının gelişmekte olan ülkeler aleyhine değişmesi ve bunun sonucunda Türkiye’nin de dâhil olduğu birçok ülkede sermaye çıkışlarının yaşanması

olmuştur. Bu dönemde Yeni Türk Lirası (YTL)'nin yaklaşık olarak % 30 civarında değer kaybetmiştir. Yaşanan finansal durumun ardından güvensizlik ortamı ve gıda fiyatlarındaki kuraklıktan kaynaklanan ciddi artışlar meydana gelmiştir. Böylece bu sorunlar birleşerek enflasyonu yükseltmiş ve enflasyon beklentileri hedeflerin çok üstüne çıkmıştır (TCMB, 2008).

Türkiye’de 1994-2015 yılları arasında enflasyon durumu Tüfe baz alınarak çizelge 1.1. ve şekil 1.1’de gösterilmiştir.

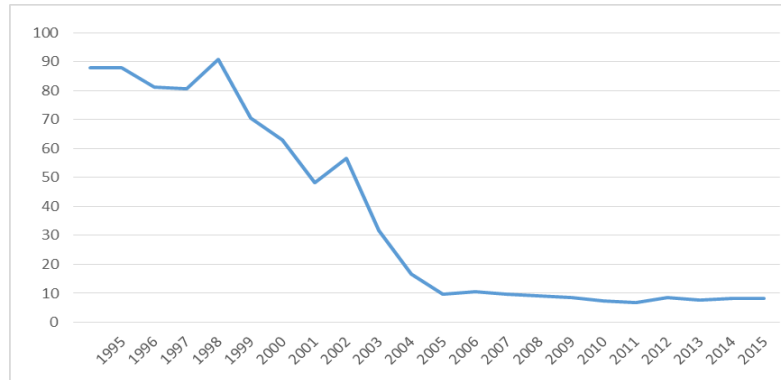
Çizelge 1.3. 1994-2014 Arası Yıllar İtbari ile Enflasyon Verileri

YIL	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Ortalama
1995	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	88
1996	86	83,2	80,9	80,5	80,8	81	81	81	80,5	80,2	80,1	80,4	81,3
1997	80	79,9	79,6	79,3	78,9	78,5	79,1	79,8	80,9	82,3	83,9	85,7	80,65833
1998	88	89,9	91,4	92,6	93,4	94	93,6	92,6	91,4	89,6	87,3	84,6	90,7
1999	81,5	78,5	75,8	73,5	71,3	69,5	68,2	67,1	66,1	65,3	64,8	64,9	70,54167
2000	65,2	65,8	66,1	66	65,9	65,2	64,3	63,1	61,6	59,6	57,6	54,9	62,94167
2001	52	48,9	46,5	45,6	45,3	45,5	45,9	46,5	47,8	49,8	51,9	54,4	48,34167
2002	57,5	60,7	62,8	62,8	61,7	60,1	58,4	56,6	54,2	51,2	48,2	45	56,6
2003	41,3	37,9	35,5	33,8	32,7	31,7	30,7	29,5	28,4	27,4	26,3	25,3	31,70833
2004	24,4	23,2	21,7	20	18,2	16,5	15,1	14	12,9	12	11,3	10,6	16,65833
2005	10,06	9,66	9,41	9,34	9,43	9,58	9,63	9,7	9,88	9,97	10,04	10,14	9,736667
2006	10,21	10,3	10,41	10,5	10,6	10,65	10,81	10,8	10,74	10,65	10,59	10,51	10,56417
2007	10,47	10,46	10,52	10,55	10,38	10,16	9,71	9,44	9,16	8,98	8,86	8,76	9,7875
2008	8,61	8,53	8,4	8,33	8,47	8,64	9,07	9,43	9,76	10,12	10,31	10,44	9,175833
2009	10,54	10,41	10,29	9,98	9,49	9,08	8,52	7,99	7,52	6,95	6,53	6,25	8,629167
2010	6,16	6,38	6,53	6,87	7,2	7,41	7,59	7,83	8,16	8,45	8,59	8,57	7,478333
2011	8,28	7,76	7,29	6,79	6,64	6,47	6,37	6,24	6	5,93	6,13	6,47	6,6975
2012	6,95	7,48	8,02	8,59	8,68	8,89	9,11	9,29	9,53	9,53	9,26	8,89	8,685
2013	8,62	8,33	8,08	7,66	7,51	7,47	7,47	7,42	7,32	7,32	7,39	7,49	7,673333
2014	7,53	7,6	7,7	7,97	8,23	8,31	8,35	8,46	8,54	8,65	8,8	8,85	8,249167
2015	8,8	8,77	8,7	8,57	8,45	8,28	8,07	7,88	7,8	7,69	7,61	7,67	8,190833

*Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim (%)

* Tüketici Fiyatları Endeksleri (1994=100)

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014, Erişim tarihi: 19.07.2016

Şekil 1.1. 1994-2014 Arası Yıllar İtbari ile Enflasyon

Enflasyon olgusu Türkiye’de çok uzun yıllar kayıtdışılığın en önemli nedeni olarak kabul edilmiştir. Yüksek enflasyon ekonomik istikrarı bozmuş, uzun bir dönem % 50 üzerinde seyretmiştir. Yüksek enflasyonu düşürmek için 2002 yılından sonra önlemler alınmış ve önemli ölçüde düşürülmüştür. Bugün gelinen noktada özellikle 2008 yılı sonrası için % 10’ların altında seyretmektedir. Bu durum ülkenin ekonomik istikrarı açısından oldukça önemli bir olgudur (Acar, 2013: 19).

1.4. Türkiye’de Enflasyonla Mücadelede Alınan Önlemler

Türkiye’de enflasyonla mücadelenin öncelikli ekonomi politikası olması 1984 yılından sonra başlamıştır. Türkiye enflasyonla mücadele sisteminde maliye politikası önlemlerinde kamu kesimi açıklarını geçici önlemlerle ve geçici süreler için önleyebilmiştir. Bu konuyla ilgili kalıcı önlemler alınamamıştır (Aydın, 2010: 43).

TCMB 1996, 1997, 1998 yıllarında ilk defa parasal program açıklamıştır. 1990’lı yılların başında TCMB bilançosunu orta vadeli bir planda yürütmek hedeflenmiş iken, 1996-1997 yıllarında uygulanan para programlarında, finans piyasalarında istikrar amaçlanmıştır. 1995 yılında IMF ile yapılan Stand-By anlaşması çerçevesinde hedeflenen tek parasal büyüklük NİV (Net İç Varlıklar) olmuştur (TCMB, 2015).

2001 yılında Güçlü Ekonomiye Geçi Programı uygulanmaya başlanmıştır. Yeni programın temel hedefi; sabit döviz kuru sisteminin terk edilmesi nedeniyle ortaya çıkan güven bunalımı ve istikrarsızlığı ortadan kaldırmak ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasının temellerini atmak olarak belirlenmiştir. Hedeflere ulaşmada üç temel yaklaşım benimsenmiştir. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- *“Bankacılık sektöründeki bozulmalar başta olmak üzere, son finansal krizin doğrudan temelinde yatan bozulmaların düzeltilmesi ve ekonomi yönetiminin şeffaflaşması ve özel sektörün ekonominin yeniden yapılandırılması sürecindeki rolünün geliştirilmesine yönelik yapısal politikalar,*
- *Finansal istikrar sağlamaya ve enflasyonla mücadeleye devam edilmesine ilişkin maliye ve para politikaları,*

- *Makroekonomik istikrar, büyüme ve toplumun ve muhtaç kesimlerini koruma hedefleri ile örtüşen ücret ve maaş politikaları oluşturulması yönünde geliştirilmiş sosyal diyalog” (Yıldırım ve Kahraman, 1999: 8).*

2001 yılı sonrasında Türkiye'nin enflasyon hedeflemesinin uzağında olduğu görülmektedir. Sabit döviz kuru rejiminin başarısızlığı, Türk Lirası'nın (TL) yüksek bir oranda değer kaybetmesine neden olmuştur. 2001 yılı sonu itibarıyla yıllık enflasyon % 68 seviyesine yükselmiştir. Başlangıç döneminde enflasyonun bu denli yüksek olması potansiyel bir risk unsuru oluşturmuştur (Aktaş vd, 2008: 1). Kurumsal ve teknik alt yapı bu dönemlerde uygulanan politikaların gerekliliklerine göre tasarlanmıştır. Dolayısı ile, devam eden süreçte kurumsal ve teknik alt yapı enflasyon hedeflemesi rejiminin gereklerine göre uyarlanmalıdır (TCMB, 2008). Merkez Bankası'nın enflasyon tahmini üretebilme kapasitesini önemli ölçüde sınırlandırarak para politikası uygulamalarını zorlaştırmıştır (Akıncı vd. 2006: 17). 2001 yılından sonra değişen Merkez Bankası Kanunu bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Merkez Bankası disiplinlerin enflasyon beklentilerini kontrol etmekte, ekonomik istikrar yakalama konusu ve fiyat istikrar sağlanması gerekliliğini vurgulamaktadır. Hedeflerini hükümet ile birlikte belirlemiş olması, para politikasında ve maliye politikalarındaki koordinasyon içerisinde birlikte çalışmalarına olanak sağlamaktadır. Tüm bu yaşananlar neticesinde, uluslararası standartların oldukça yükseğinde kabul edilen faiz dışı fazla hedefler tutturulmuştur. Kamu borç stoku zamanla normal seviyeye inmiştir ve dolayısıyla borç yükü çevrilebilirliğe ilişkin kaygılar ölçüde hafiflemiştir (Kara ve Orak, 2008: 81).

Türkiye, 2002 yılında enflasyon hedeflemesi uygulamasına geçmiştir. bu uygulama başarılı olmuş ve açık enflasyon hedeflemesi rejiminin şartlarının gerçekleşmesinin ardından 2006 yılında bu uygulamaya geçildiği ilan edilmiştir. Merkez bankası 2002-2005 döneminde kısa vadeli faiz oranlarını temel politika aracı olarak belirlemiş ve örtük enflasyon hedeflemesini uygulamıştır. Enflasyon oranı, enflasyon hedeflemesine geçildiği 2002 yılında % 29,7 iken, hedeflemenin uygulandığı süre içerisinde sürekli alarak nihayet 2005 yılında % 7,7'ye gerilemiştir. 2008 yılında Türkiye, TCMB finansal piyasalardaki daralmayı durdurmak için son dönemlerde rekor sayılabilecek faiz indirimlerine gitmiştir. 2008 Aralık ayında, TCMB, gecelik faizleri % 18,75'ten % 17,50'ye, borçlanma faizlerini de % 16'dan % 15'e çekmiştir. Özellikle de TCMB'nin yapısının

değiştirilmesi ile bankanın araç bağımsızlığı kazanması ve temel amacının fiyat istikrarının sağlanması olarak kanun ile belirlenmesi sayesinde TCMB, enflasyon ile mücadelede bütün zaman ve enerjisini harcayacak bir kurum haline gelmiştir. 2009 yılında ise hammadde fiyatlarının düşmesi ile birlikte enflasyon hedefinin altında bir orana ulaşılmıştır (Peker, 2011).

1.5. Döviz Kuru ve Tanımları

Döviz kelimesi uluslararası ödemelerde kullanılan ödeme araçlarını ifade etmektedir. Döviz kuru kavramı ise bir ülkenin ulusal parasının diğer ülke paraları cinsinden ifade edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Döviz kurundaki dalgalanmalar ülkelerin dış ticarete konu olan mal ve hizmetlerinin göreceli fiyatlarını ve dolayısıyla uluslararası piyasalardaki rekabet gücünü etkilemektedir (Kardaşlar, 2013: 5).

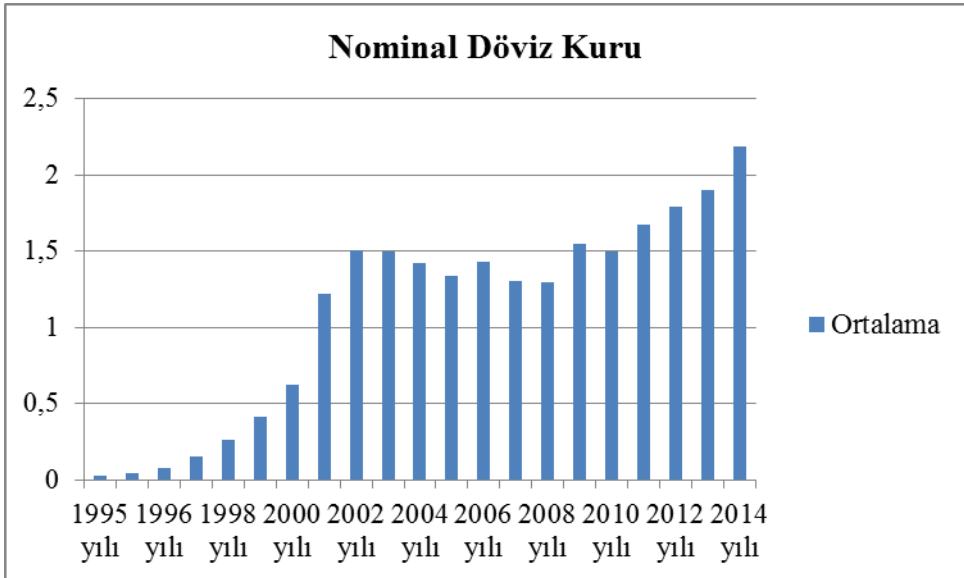
Döviz kuru piyasalarda, serbest bir şekilde arz ve talep şartlarına göre belirlenmektedir. Döviz talebinde herhangi bir değişim yok iken döviz arzındaki artış dövizin değerinin düşmesine, tersine bir durumun ise yükselmesine sebep olmaktadır. Dolayısı ile ileriye yönelik tahminlerin yapılması arz ve talepteki değişimlerin analizi ile mümkün olmaktadır (Seyidoğlu, 1994: 103-104).

Uluslararası ticarete bir tarafta ülke vatandaşları, diğer tarafta ise diğer ülkenin vatandaşları bulunmaktadır. Bu durumda yurt içi piyasalarında farklı olarak iki ülkenin ulusal paraları söz konusudur. Aynı şekilde uluslararası yatırım, hizmet ihraç ve ithali gibi durumlarda para cinslerinin diğer para cinslerine çevrilmesi gerekmektedir. Bu değişim sisteminde oran ve fiyat olmalıdır. Tam bu noktada döviz kuru iki ulusal para biriminin arasındaki değişim oranıdır. Bu nedenle kur, ülkelerin fiyat seviyelerini birbirine bağlayan ve maliyet ile birlikte fiyat karşılaştırılması yapılmasına imkan sağlayan sistemdir. Ülkeler arasında döviz kuru olmasaydı, bireyler farklı ülkelerde üretilen mal ve hizmetleri tanıyamaz, fiyat ve maliyetleri konusunda tamamı ile bilgisiz ve yabancı kalırlardı (Karluk, 2013: 591-592).

Çizelge 1.4. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari ile Döviz Kuru Verileri

Tarih	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ortalama
1995 yılı	0,01515	0,01769	0,02057	0,03213	0,03382	0,03165	0,03094	0,03163	0,03388	0,03485	0,03622	0,03737	0,029658
1995 yılı	0,04012	0,0409	0,04153	0,04207	0,04283	0,04295	0,04421	0,04636	0,04751	0,04972	0,0521	0,05642	0,04556
1996 yılı	0,06011	0,0637	0,0679	0,07214	0,07631	0,07924	0,08225	0,08444	0,08836	0,09321	0,09794	0,10413	0,080811
1997 yılı	0,11154	0,11876	0,12441	0,13043	0,1366	0,14356	0,15264	0,16279	0,16954	0,17726	0,18635	0,19881	0,151058
1998 yılı	0,21089	0,22243	0,23451	0,24471	0,25101	0,25974	0,26731	0,27293	0,2743	0,27762	0,29319	0,3058	0,259537
1999 yılı	0,32029	0,3401	0,35888	0,37818	0,39382	0,41122	0,42527	0,43367	0,452	0,46524	0,49416	0,52547	0,416525
2000 yılı	0,5435	0,562	0,57897	0,594	0,61566	0,61467	0,62599	0,64384	0,66264	0,67527	0,68244	0,67724	0,623018
2001 yılı	0,67015	0,73759	0,96529	1,20611	1,12899	1,21183	1,31641	1,3966	1,4653	1,59519	1,51649	1,44769	1,22147
2002 yılı	1,36493	1,34578	1,35278	1,31365	1,38524	1,51921	1,64797	1,63435	1,64186	1,64574	1,60277	1,58251	1,503066
2003 yılı	1,65468	1,62209	1,65423	1,62606	1,48933	1,41811	1,39613	1,39612	1,37138	1,42028	1,47142	1,42812	1,495663
2004 yılı	1,34248	1,3229	1,31494	1,35042	1,50029	1,4877	1,44723	1,46634	1,49729	1,48374	1,44441	1,39236	1,420842
2005 yılı	1,34911	1,30926	1,30404	1,35258	1,36408	1,35375	1,33183	1,3357	1,33331	1,35027	1,35276	1,34481	1,340125
2006 yılı	1,32703	1,31926	1,32783	1,33002	1,41287	1,59174	1,54969	1,46119	1,47113	1,47523	1,45002	1,4254	1,428451
2007 yılı	1,4188	1,38925	1,40187	1,35432	1,33095	1,3143	1,27507	1,30737	1,26041	1,19578	1,18395	1,17216	1,300353
2008 yılı	1,16963	1,18737	1,2315	1,29581	1,2461	1,22691	1,20911	1,17187	1,22876	1,47223	1,58674	1,53772	1,296979
2009 yılı	1,58794	1,65121	1,70333	1,60304	1,55066	1,53868	1,51262	1,47822	1,48422	1,46114	1,47902	1,49846	1,545712
2010 yılı	1,46532	1,50449	1,52721	1,48685	1,53372	1,56919	1,53521	1,50058	1,48789	1,41746	1,42853	1,5121	1,497379
2011 yılı	1,55272	1,58173	1,57357	1,51452	1,56306	1,59291	1,64557	1,74304	1,78528	1,8258	1,80253	1,85755	1,669857
2012 yılı	1,83765	1,74989	1,77805	1,77861	1,7957	1,81478	1,80359	1,78459	1,79435	1,79286	1,7842	1,77788	1,791013
2013 yılı	1,76266	1,7687	1,8059	1,79519	1,82148	1,89319	1,92914	1,95332	2,01574	1,98892	2,02035	2,05641	1,900917
2014 yılı	2,2153	2,21122	2,21624	2,212597	2,08932	2,11422	2,11718	2,15677	2,20204	2,25671	2,23198	2,28606	2,185251

Kaynak: <http://evds.tcmb.gov.tr>, Erişim tarihi: 19.07.2016

Şekil 1.2. 1994-2014 Arası Yıllar İtibari ile Döviz Kuru

Şekil 1.2'de Türkiye'de 1994-2014 yılları arasında döviz kurunun gelişimi gösterilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi 2001 yılına kadar döviz kuru sürekli yükselme göstermekteyken, 2002 yılından sonra dalgalı bir seyir izlemiştir.

1.5.1. Nominal Döviz Kuru

Nominal döviz kuru iki ülke parasının nispi fiyatıdır. Döviz kuru bir birim diğer parayı elde etmek için bir paradan ödenmesi gereken birim sayısını ifade etmektedir (Parasız, 1998: 469). İki paranın fiyatları oranı olması itibariyle nominal döviz kuru parasal bir ifade olmaktadır. Döviz kuru sistematik bir şekilde ilk olarak F. Machlup ve J. Robinson tarafından incelenmiştir (Çiğerlioğlu, 2007:4).

Nominal döviz kuru, bir birim yerli paranın yabancı para birimi cinsinden ifade edilmesi olarak değerlendirildiğinde ($ER=Ulusal\ para/Yabancı\ Para$), nominal döviz kuru parasal bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerli paranın değer kazanması, yerli paranın değerinde yabancı paranın değerine oranla bir artışı ifade etmekte, yerli paranın değer kaybetmesi ise, yerli paranın değerinde yabancı paranın değerine oranla bir azalışı ifade etmektedir (Akçacı, 2006:5).

1.5.2. Reel Döviz Kuru

Reel döviz kuru terimi, dış rekabeti, harcama bileşimini, zaman içerisinde cari açık yoluyla oluşacak tüketimini ve tasarruflarını dolayısıyla da hem tüketicileri, hem de üreticileri etkilemektedir (Kızılkaya, 2012: 8).

Merkez Bankası, fiyat istikrarını sağlamak, faiz oranlarını etkilemek, döviz değerinin değiştirmek için parasal politikalar kullanmaktadır. Dövizin değeri uygulanacak parasal politikalar sonucu bireylerin beklentilerine bağlıdır. Hükümetler nominal döviz kurunu değiştirmek için parasal politikaları kullanmaktadırlar. Reel döviz kuru ise parasal politikalar yerine reel ekonomik değişkenlere bağlıdır. Fiyatlar genel düzeyindeki artışlar göz önüne alınarak reel döviz kuru hesaplanmaktadır (Çiçek, 2006: 8).

1.5.3. Efektif Döviz Kuru

Bir ülkeye ait yerli paranın, o ülkenin en önemli ticaret ortaklarının paraları ile olan kurlarının ağırlıklı ortalamasıdır (Tunca, 2005: 310).

Nominal döviz kurlarındaki değişimlerin ağırlıklı olarak meydana gelen ortalamaları ile ülkenin ticaret ortakları ile ağırlıklı ticaret oranlarının da hesaba

katılması ile oluşan ulusal paraların yabancı paralar karşısında ayrı ayrı değişimini gösteren endekse “efektif döviz kuru” denir (Yıldırım ve Kahraman, 1999: 80).

1.6. Döviz Kuru Rejimleri

Hükümetlerin gerek dış denge gerekse de fiyat istikrarı ve istihdam gibi iç denge amaçlarını gerçekleştirebilmek için döviz kurlarına ilişkin aldıkları her türlü önlemler döviz kuru politikalarının kapsamı içinde yer almaktadır (Karluk, 2013: 389). Alınan bu önlemler uygulanan kur rejimleriyle de yakından bağlantılı olmaktadır. Nitekim, resmi otoritelerce döviz piyasalarına yapılan müdahalelerin türü ve yoğunluğu kur sistemleri arasındaki farkı da ifade etmekte; kurların resmi kararla mı yoksa piyasada serbestçe mi değişeceği ya da hangi ölçülerde değişebileceği kurların değişim rejimini göstermektedir (Tuncay, 2010: 4).

Finansal serbestleşmenin artmasıyla birlikte stratejik açıdan döviz kurlarının belirlenmesi ve dolayısıyla döviz kuru politikalarının oluşturulması önem kazanmaktadır. Tercih edilen döviz kuru rejimi aynı zamanda ülkenin ekonomik büyümesi ile de eş güdüm içinde olmak durumundadır. Döviz kurunun dış ticareti, uluslararası sermaye hareketlerini de hızlandırarak ülkenin gelişmişlik düzeyine etki etmesi beklenmektedir (Alptekin, 2009: 15).

Döviz kur rejimi, ekonomik büyüme, yatırımlar, uluslararası ticarete açıklıkları, sermaye hareketi ve finansal sektör gelişimleri gibi, başka faktörlerinde etkisi altında kalmaktadır (Bayraktutan ve Özkaya, 2009: 51).

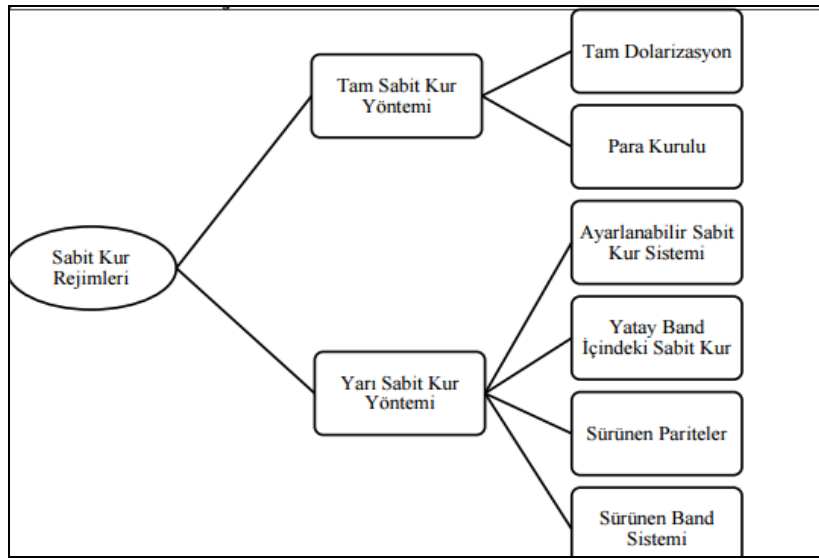
1.6.1. Sabit Kur Rejimleri

Döviz kuru sabitlemesi, herhangi bir ülkenin kronik olarak yüksek enflasyondan hatta hiper enflasyondan dolayı çeşitli sıkıntılar yaşamaya başladığı dönemde bu enflasyon oranını ciddi oranlarda ve hızlı bir biçimde düşüşünü gerçekleştirmek için kullanıldığı bir rejimdir. Arz ve talep koşullarına bakılmaksızın döviz kurlarının uzun dönem dengesinden sapmasına izin verilmeyen kur rejimi olarak bilinmektedir (Gök, 2006, s.132).

Paraların, bir başka para veya sepete bağlanması veya başka paralar karşısında değerindeki değişimin gerçekleşmesine sabit kur denir. Sabit kur rejimi kavramı TCMB parayla ilgili olarak ilan etmiş olduğu veya paranın değerlerini korumak için davranışta bulunduğu sistem olarak ifade edilmektedir. Sabit kur

sisteminde Merkez Bankası sabit döviz kurunu açıklamakta ilan ettiği bu kurun altında ya da üstünde belirlenen bu bandın dışına çıkılması durumunda döviz piyasalarına müdahale etmektedir (Parasız, 2000: 544).

Sabit kur sistemine dayalı bir kur politikasında otoritelerin sabit kurları sürdürme konusundaki yükümlülüklerine bağlı olarak döviz alım ve satımı şeklinde piyasaya yönelik müdahaleleri söz konusu olmaktadır. Bu sistemde otoriteler, gerek ödemeler dengesi, gerekse istihdam ve büyüme gibi temel iç denge amaçlarını bir arada gerçekleştirebilmek açısından önemli bir politika aracından mahrum kalmaktadırlar (Tuncay, 2010: 60).

Şekil 1.3. Sabit Kur Rejimleri

Kaynak: Alacahan, N. D. (2011), Enflasyon Hedeflemesi Uygulayan Ülkelerde Enflasyon Döviz Kuru İlişkisi ve Türkiye Uygulaması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Doktora Tezi, İstanbul.

Dövizler, ülkelerin resmi parası kabul edildiği zaman resmi dolarizasyon olarak işlev görmektedir. Aynı zamanda, döviz kurlarının belirli oranlarda sabitlenmediği fakat artış oranlarının belirlendiği veya sabitlendiği sistemler içinde, yine sabit kur rejimi sistemleri içerisinde değerlendirilmektedir (Arat, 2003: 15).

1.6.1.1. Dolarizasyon

Dolarizasyon kavramı çoğu zaman para ikamesi kavramı ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavram birbirinden farklıdır. Çünkü dolarizasyon bir kur sistemidir. Para ikamesinde ise; ulusal para yerine yabancı para tasarruf ve değişim aracı olarak kullanılmakla birlikte ulusal paranın piyasadaki geçerliliği de devam etmektedir (Alptekin, 2009: 26). Bilindiği gibi para ikamesinde, ulusal parayı ikame edecek yabancı para, tasarruf ve değişim aracı olarak kullanılmakla birlikte, ulusal paranın geçerliliği de söz konusudur. Kur rejimi olarak dolarizasyon uygulayan ülke, parasal bağımsızlığına son vermekte ve başka bir ülkenin para birimini kullanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, söz konusu ülke kendi merkez bankasının para yaratma fonksiyonunun sona ermesini kabul ederek para politikası gibi bir araçtan vazgeçmektedir (The World Health Report, 2006: 144).

Dolarizasyonun sağlamış olduğu en büyük avantaj kur riskini ortadan kaldırmış olmasıdır. Kur riskinin ortadan kalkması ülke içindeki faiz ve yurtdışı tahvil faizleri arasındaki farkı azaltmaktadır. Dolarizasyonun sağladığı bir diğer avantaj ülkeye mali disiplin getirmesidir (Özkaya, 2007: 43).

Dolarizasyon ülkelerin milli paralarını tedavülden kaldırarak diğer bir ülkenin parasını resmi para olarak kullanmaya başlaması olarak anılan döviz kuru sistemidir. Resmi dolarizasyonun bu sistemleri uygulamakta olan hükümetlerin senyoraj gelirlerinden vazgeçmeleridir. Senyoraj geliri kaybı iki aşamalı şekilde gerçekleşmektedir. İlk aşamada resmi dolarizasyona geçildiğinde ülkenin ulusal parasının değiştirilmesi sonucunda, milli para stoku kadar dönüşüm sırasında karşılanmış olan maliyet bir gelir kaybıdır. Maliyetlerin boyutları, değişim oranının büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. İkinci aşamada ise, para otoritelerinin ileride elde edecekleri senyoraj gelirlerinden vazgeçmesi sonucunda meydana gelen kayıplardır (Kızır,2011: 73).

1.6.1.2. Para kurulu

Para kurulu, döviz rezervi karşılığı sabit bir kur üzerinden para çıkaran bir kuruluş olarak ifade edilmektedir. Bir ülke parasının seçilecek olan yabancı bir para ile sabit kurdan değişimini öngören ve bazı yasal düzenlemelerle garanti altına alınmış bir rejimdir. Bu rejimin temelini, para otoritesinin para basma

işlemini ülkeye giren yabancı paraıyla sınırlandırması oluşturmaktadır. Bu bağlamda para otoritesi olan Merkez Bankasının da son kredi mercii ya da dış şokları dengeleme gibi görevleri ortadan kalkmaktadır (Özkaya, 2007: 44) .

Para kurulu, ülke parasının seçilecek olan yabancı para ile sabit kurda değişimini ifade eden ve belirli yasal düzenlemeleri gerektiren bir sistemdir. Bu sistemde para otoritesi ülke parasını yalnız yabancı para girişi olduğu zaman karşılığı kadar para basmaktadır. Ayrıca Merkez Bankasının parasal düzenlemeler geleneksel fonksiyonlarına son vermektedir. Uygulanan sistem oldukça kolay bir sistemdir ve maliye politikalarının güvenilirliğini artırmaktadır. Ayrıca diğer faydaları döviz kuruna istikrar kazandırmakta, faiz oranlarını birleştirmekte ve finansal derinliği artırmaktır. Tüm bu faydaların yanında bir takım maliyetler de beraberinde getirmektedir. Para kurulu sistemi uygulaması gereken ülkelerde bankalar daha duyarlı olmalıdır. Merkez Bankası fonksiyonlarını kaybetmekte, mali politikalar üzerine sınırlama gelmekte ve nominal kurlar esnekliğini kaybetmektedir (Kardaşlar, 2013: 15).

1.6.1.3. Para birliği (parasal birlik)

Parasal birlik kavram olarak bir grup ülkenin ulusal paralarının değerini sabit kurlar üzerinden birbirine bağlamaları ve birlik dışında yer alan ülkelere karşı paralarını serbestçe dalgalandırdıkları sistem olarak ifade edilebilir. Sermaye hareketlerine konan sınırlamaların ortadan kalkması ve ulusal paraların birbirlerine çevrilmesi gibi işlemlerde maliyetin ortadan kalkmış olması gerekmektedir. Sonuç olara üyeler arasında parasal birlik süreci, döviz kuru birliğinden başlamakta tek paraya kadar uzanan tüm aşamaları kapsamaktadır (İktisadi Kalkınma Vakfı, 2000: 2).

Ekonomik bütünleşmeye gitmiş, mal ve faktörlerin dolaşımındaki çeşitli sınırlamaları kaldırmış ülkeler arasında, ticaret akımının kolaylaşması ve tek pazarın tamamlanması açısından parasal birliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Ekonomik bütünleşmeyi oluşturan üye ülkelerin ödemeler bilançolarının dış dünyaya karşı düzenlenmesi birlik düzeyinde yapılmalıdır. Bunun için para otoriteleri ortak bir döviz rezervi oluştururlar ve diğer ülke paralarına karşı uygulanacak döviz kuru oranlarını birlik düzeyine göre belirlerler. Para arzının artırılmasında ve kredilerin geliştirilmesinde ortak kararlar uygulanır. Bütçe açıklarının finansmanı, üye

ülkelerin cari faiz oranlarından ve sermaye piyasasından sağladıkları fonlarla yapılır (Evlimoğlu, 2005: 27).

1.6.2. Esnek Kur Rejimi

Döviz piyasalarına resmi müdahale gerçekleşmediği durumda döviz kurunda serbestçe arz ve talep koşullarına göre belirlenmiş olmasına esnek kur sistemi denir. Esnek döviz kur sisteminde ülkelerin ödemeler bilançosunda açık ya da fazlaları ülke parasının değer kaybı ya da değer kazancıyla otomatik olarak düzeltilebilmektedir. Bu sırada hükümetin her hangi bir müdahalesi ve ülkenin rezervlerinde bir artma ya da azalma söz konusu değildir. Diğer bir ifade ile esnek kur sistemi serbest piyasa mekanizmasının dövize uygulanmış şeklidir (Ulaş, 2010: 32).

Esnek kur rejiminin, diğer kur rejimlerine göre avantajları dışsal şoklara ve reel sektörden kaynaklanan şoklara karşı dirençli olmasıdır. Dış ticarete kur değerlendirilmesine bağlı olarak ödemeler sorunu ortaya çıkarmaması gerekmektedir Merkez Bankası etkili para politikasına sahip olmaktadır çünkü belirli bir kur hedefi alınmamaktadır. Dezavantajlar ise; ithal enflasyona açık olması, risk algısı nedeniyle risk primlerinin yükselmesine bağlı olarak ticari ve finansal işlem hacminde daralma, esnek kur sistemine geçmeden önce mevcut açık pozisyonlarda yarattığı sorunlar şeklinde sıralanmaktadır (Okur, 2002: 44).

1.7. Türkiye’de Kur Tercihlerini Etkileyen Etmenler

Türkiye 1981 yılına kadar ki süreçte sabit döviz kuru rejimini uygulamıştır. Bu dönem içerisinde sadece 1923-1930 yılları arasında serbest döviz kuru uygulanmıştır. 1980 yılında hayata geçirilen istikrar tedbirleri ile birlikte çoklu döviz kurundan günlük olarak açıklanan döviz kuruna geçilmiştir. Türkiye’de kur tercihlerini etkileyen etmenler dört ana başlık altında incelenmektedir. Dolarizasyon, para ikamesi, aktif ikamesi ve şoklara karşı kırılganlık düzeyidir.

1.7.1. Dolarizasyon

Ekonomideki dolarizasyon sorunu kur rejimini etkileyen en önemli unsurdur. Dolarizasyon süreci, yabancı para birimlerinde yerel paranın gördüğü işlevleri kısmen ya da tamamıyla üstlenmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamda dolarizasyon, yabancı ve yerel paralar arasında önemli bir ikame ilişkisidir.

Dolarizasyon, her ülkede aynı şekilde gerçekleşebilen homojen bir süreç değildir. Yerel paranın hangi işlevlerini dövize terk ettiğine bağlı olarak tanımlanmalıdır. Her durum kur rejimi tercihi açısından ayrı ayrı incelenmelidir (İnan, 2002: 39).

Türkiye’de enflasyonun 1970’li yıllardan itibaren yüksek ve değişken bir seyir göstermektedir. Bununla paralel olarak dolarizasyonda yükselmiştir. Yabancı para mevduatı 1986 yılında 13,9 iken 1989 yılında 22,6 oranına yükselmiştir. Türkiye 1990’lı yılında ekonomik istikrarsızlık ve enflasyon yüksekliği dolarizasyon eğiliminin yüksek olmasına neden olmuştur. 2000 yılında artış göstererek 42,6 oranına yükselmiştir (Sarı, 2007: 32).

1.7.2. Para İkamesi

Para ikamesi, yerel para biriminin değiş-tokuş aracı olma işlevini yabancı para birimleri lehine kaybettiği durumdur. Bu durum dolarizasyonun ileri bir aşamasıdır ve özellikle kronik enflasyon ya da hiperenflasyon yaşamış ekonomilerde ortaya çıkar. Kiralar, ücretler ve mal fiyatları gibi akım değişkenlerin yabancı paraya endekslenmesidir. Çünkü hem para ikamesi görülen hem de dalgalı kur uygulayan bir ekonomide, yerel para arzındaki değişime karşı döviz kurları çok duyarlı bir hale gelecektir. Bu nedenle, kurda çok ciddi oynamalar görülebilir (Oktayer, 2010: 143).

1980-2001 yılları arasında Türkiye’de para ikamesi hızla yükselen bir süreç yaşamıştır. 1989 yılına kadar ki süreçte para ikamesi Türkiye için yeni bir kavram olmaktaydı. 1989-2001 yılları arası ise 1994, 1999 ve 2001 krizlerini içeren dönemde para ikamesi endeksi değerleri hızla yükselmiş ve en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. 2001 sonrasında ise yeni bir dönem olarak kabul edilebilecek bir sürece girilmiştir. 2001 yılında uygulanan ekonomi politikaları ile para ikamesi endeksi azalmaya başlamıştır. Günümüzde makroekonomik istikrarın büyük ölçüde sağlanmasına rağmen hala yeterince azalmamış olan para ikamesi yüksek seviyesini korumaktadır (Hekim, 2008: 33).

1.7.3. Aktif İkamesi

Aktif ikamesi durumu, dolarizasyonun nispeten erken bir aşamasıdır ve özellikle yerel para aktiflerin getirileri ile döviz aktiflerin getirileri arasındaki farklılaşma olarak ortaya çıkar. Aktif ikamesi, yerel para biriminde değer biriktirme aracı olması işlevine bağlı olarak; yabancı para

birimleri lehine kaybettikleri parasal durumdur. Aktif ikamesi sisteminde stoklar, mevduatlar, krediler hatta bazı uç durumlarda devlet iç borçlanma senetleri dövize çevrilmiştir. Dolayısı ile, döviz ana temel olarak yerel paranın değer biriktirme işlevi olarak ele alınmaktadır (Togay, 1997: 89). Türkiye'deki sürece aktif ikamesinden ziyade 'pasif ikamesi' demek daha doğru gözükmektedir.

1.7.4. Şoklara Karşı Kırılganlık Düzeyi

Kur rejimi tercihi yapılırken göz önüne alınması gereken önemli bir unsur ekonominin şoklara karşı nasıl tepki vereceğidir. Bazı kur rejimleri dışsal, bazıları ise içsel şoklara karşı ekonomiyi daha kırılgan ve savunmasız hale getirmektedir. Ekonomide meydana gelen bu şoklar kur sistemleri reel kesimden gelen şoklara bağlıdır. Bazı durumlarda ise mali kesimden gelen şoklara karşı koruma sağlamaktadır. Kur rejimi belirlenmeden önce mutlaka ekonominin hangi şok çeşidine karşı ne seviyede açık olduğu, hangi şoklara yakalanma ihtimallerinin daha yüksek oldukları göz önüne alınmalıdır. Bu durumda oluşabilecek çöklere karşı ekonomide tedbir alınması gerekmektedir. Ekonominin hangi tür şoklara daha açık olduğu ise öznel koşullarına yani milli gelirinin büyüklüğü, coğrafi konumu, politik durumu, dış ticaret partnerleri ve mal çeşitlemesi olup olmadığı gibi faktörlere bağlıdır. Serbest kur rejimleri dışsal şoklara karşı nispeten daha dirençlidir. Bunun nedeni kur istikrarının hedef olarak belirlenmesi karşısında kurdaki artışların dışsal şoklara karşı ekonomideki birimler üzerinde etki yaratması ve ortaya çıkabilecek durumları engellemesi halidir (İnan, 2002: 39).

1.8. Türkiye'de Döviz Kuru Politikaları

Bu bölümde Türkiye'de uygulanan döviz kuru rejim ve politikaları, ekonomide dönüşüm yılı olan 1980 öncesi ve sonrası şeklinde iki ana başlık altında incelenmektedir.

1.8.1. Türkiye'de 1980 Öncesi Uygulanan Döviz Kuru Politikaları

Türkiye'de siyasal, sosyal ve kültürel sorunlar aşılmaya çalışılırken 1929 Büyük Buhranı patlak vermiştir. Geleneksel tarım ürünleri ihracatçısı olan Türkiye'nin döviz gelirlerinin hızla düşmesine sebep olmuştur. Ülke ekonomisinin gelişmesi ve endüstriyel faaliyetlerin finansmanı, istikrarlı bir para ve rasyonel bir kredi sistemine olan gereksinmeyi açıkça ortaya koymuştur (Parasız, 2002: 396).

Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar yürütülen kur rejimleri ve politika uygulamaları ana hatlarıyla incelendiğinde, uzun süre devam eden sabit kur rejimlerinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Özellikle bu durum Türkiye'nin 1946 yılında Bretton Woods sistemine dahil olmasıyla yasal bir statü kazanmıştır (Bulut, 2005: 221). 1980 öncesi dönem incelendiğinde; dikkat çeken husus, uygulanan istikrar tedbirleri çerçevesinde ve ödemeler bilançosu sorunları karşısında en önemli aracın devalüasyon olarak belirlenmiş olmasıdır. Türkiye'de 1929 krizinden sonra, özellikle daha önceki dönemlerde temel alınan liberal ekonomi görüşü yavaş yavaş terk edilmiştir (Arat, 2003: 36).

1960'li yıllarda başlayan Türkiye'de yeni dönem ithal ikameci, korumacı dış ticaret politikaların devam ettiği yıllardır. Ayrıca aynı dönemde ve iç piyasaya yönelik bir sanayileşme politikasında benimsenmiştir. İthal ikameci yatırım politikalarının dışa bağımlılığının azaltması beklenirken, uygulanan politikalar tam tersi sonuç vermiştir ve dışa bağımlılıkta artış meydana getirmiştir. İhracatta gelişme sağlanamamasının en önemli nedeni, dış ticaret politikalarının iç piyasaya üretim yapan, ithal girdilere bağımlı sanayiye destekleme amacı taşıması ve ihracatın geleneksel tarım ürünlerinden oluşmasıdır. 1960'lı yıllarda toplam ihracat içerisinde sanayi ürünlerinin payı % 13-18 arasında değişmekte iken, 1970'li yıllarda % 20-39'lara yükselmiştir (TCMB 2002: 5-6).

1960'lı yıllar süresince dış ticaret politikalar sabit döviz kuru, kambiyo kontroller ve kotalar aracılığıyla yürütülmüştür. 1970'li yıllarda ithalattan alınan teminatlar ve damga resimleri düşürülmüş ve hazırlanan daha geniş liberalizasyon listeleri yoluyla dış ticaretin serbestleştirilmesi yönünde politikalar izlenmeye başlanmıştır. 1974'lü yılların arkasından petrol fiyatlarındaki beklenmedik artışlar sonucunda Dünya ekonomisinde bir bunalım yaşanmıştır. Bu bunalımın ardından Türkiye ekonomisine etkileri ülkeye dış kaynak girişi ile ertelenmiştir. İthalattaki artış devam ettirilmiştir. Dünyadaki ekonomik bunalıma rağmen, Türkiye ekonomisi 1975- 1976 yıllarında yüzde 8 civarında büyürken, 1976 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %33'lere düşmüştür (Karagöz, 2009: 26).

1974 yılında çeşitli tarihlerde bazı dövizlerin TL karşılığında kurları ayarlanmıştır. Kurlar 1976'da üç 80 kez, 1977'de de 2 kez, 1978'de 3 kez, 1979'da da 3 kez kur ayarlamasına gidilmiştir (Arat, 2003: 38).

Türkiye ilk istikrar programının yürürlüğe girdiği 4 Ağustos 1958 tarihinden 24 Ocak 1980'e kadar olan 22 yıllık sürecin 13 yılını sabit kur sistemi içinde 9 yılını ise dalgalı kur sistemi içinde geçirmiştir. Bretton Woods sistemi fiilen 1971 yılında, resmi olarak da 1973 yılında sona ermiştir. Türkiye Ekonomisi sabit kur sistemi içinde 35 yıl geçirmiştir. Bu süreç içinde 1958 ve 1970 dönemleri olmak üzere iki istikrar programı deneyimi yaşanmıştır. 1971'de sabit kur sistemi fiilen sona ermiş ve bu dönemin ertesinde 1971-1980 arasındaki 9 yıllık zaman dilimi içerisinde iki istikrar programı daha yaşanmıştır (Bulut, 2005: 223).

1980 yılına gelindiğinde dış ödeme güçlükleri ve yüksek enflasyon, ekonomiyi ağır bir bunalıma itmiş, bu durum toplumsal ve siyasi boyutlar kazanarak daha da ağırlaşmış ve Türkiye 24 Ocak 1980 yılında dış ve iç baskılar neticesinde yeni ekonomik kararlar almıştır (Ay, 2007: 115).

Çizelge 1.5. 1980 Öncesi Uygulanan Kur Rejimleri

DÖNEM	KULLANILAN DÖVİZ KURU REJİMİ	AÇIKLAMA
Eylül 1930-Ağustos 1931	İngiliz Sterlini'ne Sabitleme	
Eylül 1931-26 Eylül 1936	Fransız Frangı'na Sabitleme	
26 Eylül 1936-28 Kasım 1939	İngiliz Sterlini'ne Sabitleme	
28 Kasım 1939-Şubat 1941	Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır.
Mart 1941-Ağustos 1943	Serbest Düşen / Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır.
Eylül 1943-9 Eylül 1946	Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır.
9 Eylül 1946-3 Eylül 1953	Fiili Olarak ABD Doları Etrafında Sürünen Band / Paralel Piyasa	Resmi olarak kurlar ABD Doları'na sabitlenmiştir. Band genişliği ₺ %5 olarak tespit edilmiştir.
3 Eylül 1953 - 20 Ağustos 1960	Yönetimli Dalgalı / Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır. Paralel piyasa primi sürekli olarak üç rakamlı olup, Temmuz 1958 tarihinde %537 oranıyla zirveye çıkmıştır.
20 Ağustos 1960-6 Haziran 1961	ABD Doları'na Sabitleme	
6 Haziran 1961 -9 Ağustos 1970	Fiili olarak ABD Doları Çevresinde Sürünen Band / İkili Kur	Band aralığı ₺ %5 civarında ve paralel piyasa primi %30-60 aralığında salınım göstermektedir.
9 Ağustos 1970-22 Aralık 1971	ABD Doları'na Sabitleme	
22 Aralık 1971 - Ağustos 1976	Fiili olarak ABD Doları Çevresinde Sürünen Band / Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır. Band aralığı ₺ %5 olarak tespit edilmiş ve kurlar sabitlenmiş olmasına rağmen kısa aralıklarla kur ayarlaması yapılmaktadır. Resmi yatay band %4,5 aralığındadır.
Eylül 1976-Mart 1981	Serbest Düşen / Fiili olarak ABD Doları Etrafında Sürünen Band / Paralel Piyasa	Çoklu (Katlı) kur uygulanmaktadır. Band aralığı ₺ %5 olarak tespit edilmiş ve kurlar sabitlenmiş olmasına rağmen kısa aralıklarla kur ayarlaması yapılmaktadır.

Kaynak: Carmen M., Reinhart, K., Rogoff, S. (2002). The Modern History Of Exchange Rate Arrangements: A Reinterpretation. NBER Working Paper 8963, June, <http://www.nber.org/papers/w8963.pdf>, Erişim Tarihi: 02.07.2016.

1.8.2. Türkiye’de 1980 Sonrası Uygulanan Döviz Kuru Politikaları

1980 sonrası dönemde, serbest dış ticaret yoluyla piyasaya yansıyan mal ve hizmet fiyatları, serbest sermaye hareketlerinin belirleyeceği döviz kuru ve faiz oranı ile yabancı sermaye yatırımları hem mikro hem makro düzeyde ekonominin yönünü belirleyen faktörler olmuştur (Akçacı, 2006: 91).

24 Ocak Kararlarının en önemli özelliği, sadece Türkiye’nin içine düşmüş bulunduğu ekonomik durumu düzenlemeyi amaçlamamış, 1981 yılı aynı zamanda yıllardan beri ekonomide gerçekleştirilemeyen piyasa mekanizmasının rolünü artırmak olarak hedeflemiştir (Ay, 2007: 117). Türkiye’de döviz kurları Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) tarafından belirlenip ilan edilmiştir. Türkiye aldığı bu kararlar ile kredibilitelerini yeniden sağlayarak dışarıdan daha kolay dış kaynak bulabilme ve 1974 yılından itibaren kaybedilen döviz rezervlerini de yeniden yerine koyabilme fırsatı bulmuştur (Uzunoğlu, 2007: 114).

1 Mayıs 1981 yılından sonra itibaren tek kur uygulamasına geçilmiş, döviz kurları TCMB tarafından günlük olarak ilan edilmeye başlanmıştır. Uluslararası piyasalar ve para piyasasındaki gelişmelere göre 1981’de 164 kez, 1982’de 245 kez, 1983’te 246 kez kurlar değiştirilmiştir. Diğer bir ifadeyle kurlar her iş günü yeniden tespit edilmiştir (Arat, 2003: 39). 1984’te Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkında çıkartılan 28 ve 30 sayılı kararlar ile de Türkiye’de uygulanan kambiyo rejimi serbestleştirilmiştir (İnandım, 2005: 54).

1988 yılından sonra döviz kurlarının piyasa koşulları altında tespit edilmesi sistemine geçilmiştir. 1991 yılında Türk Lirası reel olarak % 5-7 oranında değer kaybetmiştir. 1992 yılında kur politikası Türk lirasının 1989-1990 yıllarındaki gibi değer kazanmasına izin vermemiştir. Açıklanan döviz kuru sepeti reel olarak % 2 oranında değerlendirilmiştir. 1993 yılında döviz kuru reel olarak istikrarlı bir seyir izlemişse de Türk lirasında 1993 yılı sonunda 1989-1990 döneminden kalan % 10’luk bir değerlendirme vardır. 1993’ün son aylarından itibaren piyasadaki fazla TL likiditesi ve açık pozisyon kapamaya yönelik döviz talebi, döviz kurları üzerinde baskı oluşturmuştur (Uğurlu, 2006: 25).

1994 yılında istikrar programı uygulanmaya başlanmıştır. Bu programda enflasyonun düşürülmesi amacıyla nominal kur çapa olarak kullanılmaya başlanmıştır (Arat, 2003: 42). Nisan 1994 tarihinden itibaren uygulamaya konulan

ekonomik program çerçevesinde, kurların Merkez Bankası tarafından her ay içerisinde belirlenecek bir bant içerisinde serbest olarak dalgalanmasına izin verilmiştir. Reel döviz kurları söz konusu bu dönemde görece bir istikrara sahip olmuş ancak kriz dönemlerinde önemli oranlarda dalgalanma göstermiştir. ABD doları Türk lirası karşısında yüzde 40 oranında değer kazanmıştır. Dalgalı kur rejimine geçişle birlikte nominal döviz kuru Kasım 2001 tarihine kadar yükselmiş ve Türk lirası 2001’de reel olarak yüzde 15-25 oranında değer kaybetmiştir (Yılmaz, 2010: 241). Dalgalı döviz kuru uygulamasında döviz kurları bir politika aracı ya da hedef değildir ve piyasada arz ve talep koşulları tarafından belirlenmektedir. Döviz piyasasında sağlıklı fiyat oluşmasının gözlenmesi üzerine, döviz likiditesini desteklenmiş döviz piyasasının sağlıklı çalışması sağlanmıştır. Bu amaçla 10 Mart 2009 tarihinden itibaren günlük 50 milyon dolarlık döviz satım ihalelerine yeniden başlanmıştır. Bu ihaleler 2 Nisan 2009 tarihine kadar devam etmiştir. 18 ihale gerçekleşmiş ve toplam 900 milyon dolar satılmıştır. Döviz likiditesine ilişkin gelişmeler Merkez Bankası, küresel ekonomideki belirsizliklerin yüksek seviyelerde olduğu 2009 yılında döviz rezervlerini öncelikli olarak bankacılık sisteminde döviz likiditesini desteklemek amacıyla kullanmıştır (Yılancı ve Özcan, 2010: 25).

TCMB küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla da 5 Aralık 2008 tarihinden itibaren yeni düzenlemeler yapılmıştır. Merkez Bankası kredi limitlerini yükseltmiş ve kullanım kolaylığı getirmiştir. 20 Mart 2009 ve 17 Nisan 2009 tarihlerinde kredi kullanımını yaygınlaştırmaya çalışılmıştır. Buna yönelik olarak 93’ten daha fazla firmanın krediden yararlanmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. 20 Şubat 2009 tarihinde döviz piyasasında döviz likiditesi akışkanlığının artırılması sağlanarak finansal sistemdeki akışkanlığı ve kredi piyasalarının etkin çalışmasını desteklemek için bankacılık sistemine sağlanan döviz likidite imkan koşulları yeniden düzenlenmiştir (Uzun, 2010: 38).

TCMB, 2010 yılının sonlarından itibaren makro finansal riskleri de gözetilen yeni bir para politikası çerçevesi tasarlamış ve uygulamaya koymuştur. Bu kapsamda, enflasyon hedeflemesinin genel çerçevesi gözden geçirilerek finansal istikrar destekleyici bir amaç olarak benimsenmiş; bu amaca yönelik olarak ek politika araçları geliştirilmiştir. Bu doğrultuda TCMB, 2010 yılının sonlarından itibaren araç çeşitliliğine giderek krediler ve döviz kuru kanallarını ayrı ayrı etkileyebileceği bir çerçeve oluşturmuştur.

2. ENFLASYON VE DÖVİZ KURU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Enflasyon ve döviz kuru arasındaki ilişki iki ana başlık altında incelenecektir. Enflasyon ve döviz kuru ilişkisinin teorik kapsamına değinildikten sonra, enflasyonun döviz kuru ile ilişkisinin fiyatlara yansımaları olarak ele alınacaktır. Döviz kuru enflasyon arasındaki ilişki incelendiğinde fiyatlara olan yansıma önem kazanmaktadır.

2.1. Enflasyon ve Döviz Kuru İlişkisinin Teorik Kapsamı

Dış ekonomik göstergelerden biri olan döviz kurundaki değişme iç ekonomik göstergelerden biri olan fiyatlardaki değişmeye neden olabilmektedir. Döviz kurundaki değişmeler ithal girdide dışarıya bağımlı olan ülkelerin fiyat istikrarsızlığına yol açmaktadır (Koçak, 2006: 59).

Enflasyon ile döviz kuru arasındaki ilişkinin yönü hakkında tartışmalar bulunmaktadır. Para arzının artması ile fiyatları genel düzeyinin yükselmesi meydana gelmektedir. Bunun sonucu döviz kurunda yükselme olmaktadır (Seyidoğlu, 1994: 280–281).

2.1.1. Klasik İktisatçılara Göre Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi

Döviz kurları dış ticaret risklerini azaltan bir işleve sahip yapılardır. Kur istikrarı bir ülke parasının diğer ülke paralarına göre oransal olarak değerini korumaktadır. Bu sisteme göre; döviz kurlarındaki yükselme sonucu, döviz talebi azalmakta, döviz arzı artmaktadır. Ülke ihracatı artmakta, ihracat artışı ülkeye altın girişini hızlandırmaktadır. Klasikler tam istihdam varsayımını ve miktar teorisini kabul ettikleri için para arzındaki artış, fiyatlar genel düzeyini artırmaktadır. Yani bir ülkede fiyat artışı olması ihracatı azaltmaktadır (Alacahan, 2011: 142).

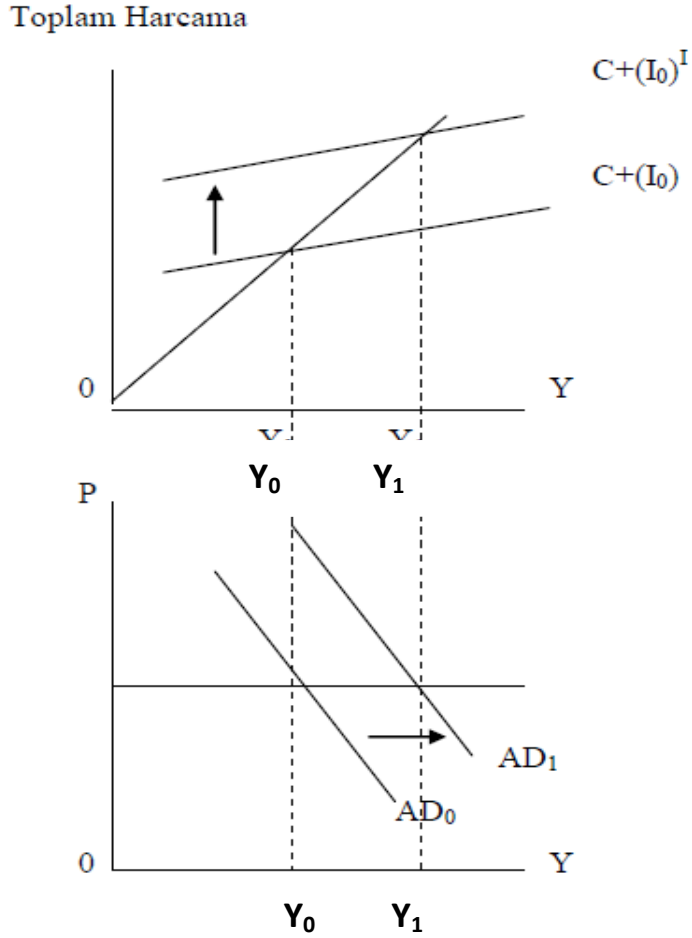
Bir ülkede ihracatın azalması ise döviz talebini artırmaktadır. Arzını azaltmakta böylelikle kur seviyesi başlangıç düzeyine gelmektedir. Klasik iktisatçılara göre; ekonominin tam istihdamda dengede olması, toplam arzı ve toplam talebi her zaman birbirine eşit kılmaktadır. Üretilen her mal satılmaktadır. Fiyatların ve ücretlerin esnek olması enflasyonun oluşmasına neden olmamaktadır. Klasiklere göre; enflasyonu durdurmak için para arzının azaltılması gerekmektedir. Para arzının azaltılması için para politikası araçları

kullanılmaktadır. Ekonomiye doğrudan bir müdahale olmamaktadır (Parasız, 2002: 42).

Döviz kuru ülkelerin para birimlerinin içerdiği altın miktarlarının karşılıklı oranlarına göre belirlenmektedir. Döviz kurları altın giriş çıkışları arasında sabittir. Döviz kuru ülkenin açık verme durumunda yükselmekte, fazla verme durumunda ise düşmektedir. Ödemeler dengesi fazla veren ülke altın kazanmakta, para arzını artırmaktadır. Böylece ihracatçı ülkede enflasyonist, ithalatçı ülkede ise deflasyonist etkiler ortaya çıkmaktadır. Böylelikle fiyatlar yükselecek ve düşecektir. Fiyatlar genel düzeyinin yükselmesi durumunda ihracat azalacak, düşmesi durumunda ithalat azalacaktır. Kendiliğinden işleyen mekanizma ödemeler bilançosunu dengeye getirecektir (Kepkep, 1991: 12).

2.1.2. Keynesyen Analize Göre Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi

Keynes'e göre bir ekonomide üretim ve istihdam düzeyi toplam talep düzeyine bağlıdır. Klasik görüşün aksine toplam talep toplam arzı belirlemektedir. Diğer bir deyişle, toplam talepteki bir artış toplam istihdam düzeyine ulaşmaya kadar üretimde ve istihdam düzeyinde artışa neden olmaktadır. O halde üretim ve istihdam düzeyinin toplam talep düzeyine bağlı olduğu kabul edildiğinde, talebi oluşturan unsurlardaki dalgalanmaların ekonomide dalgalanmalara yol açması normaldir. Bu unsurlar tüketim ve yatırım düzeyleridir (Ataç, 2006: 8).

Şekil 2.1. Fiyatların Sabit Olduğu Durumda Çarpan Etkisi

Kaynak: Tunca, Z. (2005). *Makro İktisat* (4. baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Şekil 2.1'e göre Keynesyen Yaklaşımda ekonomi eksik istihdamda da dengeye gelebilmektedir. Üretimin arz esnekliğinin sonsuz olması ve mevcut atıl kapasitelerin olması nedeniyle kısa dönemde talep artışı ile üretim artmaktadır.

Eksik istihdamda döviz kurlarının artması ve ulusal paranın değer kaybetmesi sonucu ihracatın artıp, ithalatın azalması ülkenin ithal ikame üretim alanlarında toplam talebin yükselmesine neden olmaktadır. Bu durum çoğaltan mekanizmasıyla ekonomiye yansımaktadır (Alacahan, 2011: 144).

2.1.3. Paracı Yaklaşımında Enflasyon-Döviz Kuru ilişkisi

Paracı yaklaşıma göre; parasal genişleme oranı ile enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi etkileyen faktörlerin en başında beklentiler gelmektedir. Beklentiler bireylerin deneyimleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Politika belirleyiciler enflasyonu düşürmek için ekonomideki para miktarını daraltma yoluna gitmektedirler. Daralma başladığında piyasa aktörleri geçmiş deneyimleri sayesinde fiyatlara yönelik beklenti ve davranış oluşturmaktadır. Ekonomi daralan parasal çerçeveye uzun ve sorunlu bir süreçten sonra uyum sağlamaktadır (Uran, 2010).

Ülkenin ulusal para değerinin düşmesi sonucunda uzun dönemde reel ekonomik değişkenler etkili olmaktadır. Bu duruma bağlı olarak iç fiyatlar yükseltmektedir. Döviz kurunun yükselmesi üretimde kullanılan ithal girdi fiyatlarını artırmaktadır. Dolayısıyla fiyatlar genel düzeyi de yükselmektedir. Bu durum da iç fiyatlar yükseldiği için maliyetler artmakta yani enflasyon oranları yükselmektedir (Alparslan ve Erdönmez, 2000: 3).

2.1.4. Rasyonel Beklentiler Teorisine Göre Enflasyon-Döviz Kuru İlişkisi

Rasyonel beklentiler kuramı, Muth (1961) tarafından geliştirilmiş ve Lucas (1972) tarafından iktisat literatürüne kazandırılmıştır. Rasyonel beklentiler hipotezi, iktisadi tartışmaları yeni bir zemine oturtmuş ve geliştirilmesinden sonra ortaya çıkan yeni iktisat kuramlarının temelini oluşturmuştur (Hasanov, 2008: 196)

.Rasyonel beklentiler yaklaşımı, ekonomik değişkenler ile ilişkili olarak beklentiler oluşturmaktadır. Sahip olunan tüm bilgilerin rasyonel bir şekilde kullanıldığı varsayımı yapılmaktadır. Ancak bilgi edinmenin bir maliyeti olması gerektiği görüşünden hareketle eksik bilgilenmenin de mümkün olduğunu kabul etmektedir (Parasız, 2000: 24).

Rasyonel beklentiler kuramına göre, “bireyler bir değişkenin gelecekteki değeri ile ilgili beklenti oluştururken, söz konusu değişkeni etkileyebilecek olan her türlü durumla ilgili mevcut tüm bilgileri kullanmaktadırlar. Beklentilerin rasyonel olması, bireylerin mevcut tüm bilgiyi kullandığı ve dolayısıyla, öngörülebilir ve sistematik hata yapmadıkları anlamını taşımaktadır. Bireyler mevcut tüm bilgileri kullandıkları için, politika değişikliklerinin ileride ne gibi etki doğuracağını tahmin edebilecek ve dolayısıyla, ön görülen politika değişiklikleri,

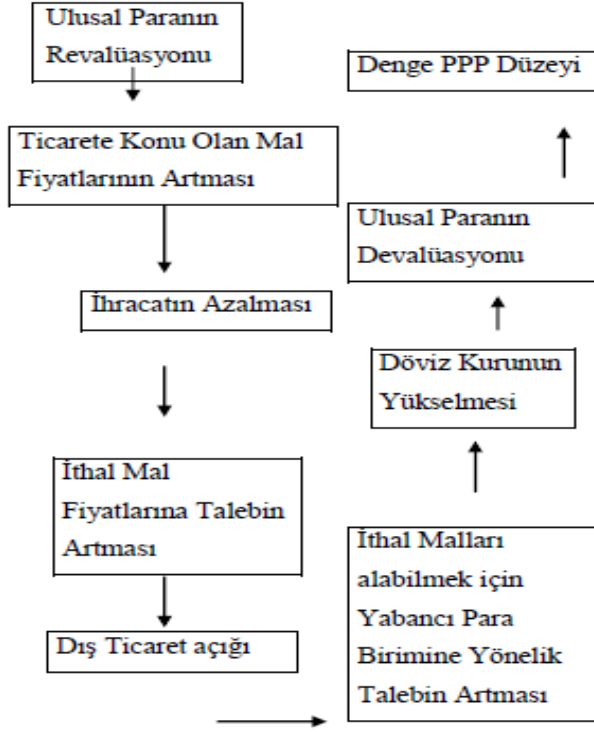
kısa dönemde bile reel ekonomik değişkenleri etkilemeyecektir” (Hasanov, 2008: 197).

2.2. Döviz Kurunun Fiyatlara Yansıması

Ekonomilerde maliyet artışları ve fiyat arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ticari mallar ve ticarete konu olmayan mallar içeren fiyatlar ile döviz kuru arasında oldukça fazla etkileşim bulunmaktadır.

Eğer bir ülke ulusal parasında değer kaybetme yaşıyorsa ihracatta rekabet edebilme durumu güçleşmektedir. Bu durumda tek fiyat kanunu mal piyasalarında işleyebileceği gibi para piyasalarında da işleyebilmektedir. Söz konusu kanuna göre birbirine benzeyen mallara bakılmaksızın aynı nispi mallar üzerinden ticaret yapılması gerekmektedir. Bu durumda döviz kuru ile malların fiyatları arasında sıkı bir ilişki bulunmalıdır. Tek fiyat kanunun geçerli olabilmesi için bazı şartlar bulunmalıdır. Bunlar, malların tamamı ticarete konu olmalıdır, tarife gibi kısıtlayıcı engel olmamalıdır, konu olan mallar homojen olmalıdır, mal arbitrajının olamaması gerekmektedir (Alacahan, 2011: 146).

Tek fiyat kanununun mal ve hizmet piyasası üzerinde uygulanmasına Gustav Cassel’in “Satın Alma Gücü Paritesi (PPP)” adı verilmektedir. Satın alma gücü paritesi, döviz kuru hareketlerinin iki ülke arasındaki para birimlerinin değerinin ülkelerin fiyat seviyelerindeki değişmeler tarafından belirlendiğini ileri sürmektedir. Fiyat ile döviz kuru arasındaki ilişki ölçülmektedir. Bir paranın satınalma gücü o paranın diğer paralara karşı değerini göstermekte ve aralarındaki oran satın alma gücü paritesi olarak adlandırılmaktadır (Seyidoğlu, 2001:370).

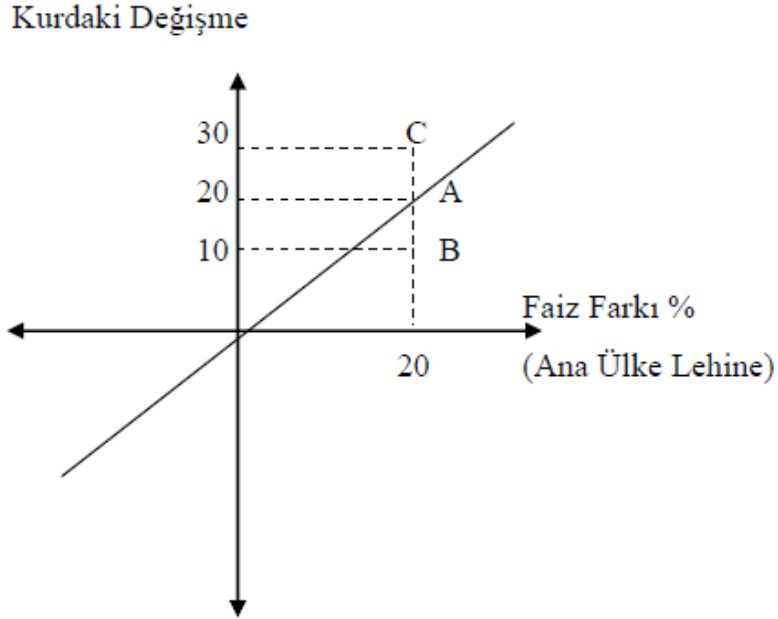

Şekil 2.2. Satın Alma Gücü Paritesi'nin Uzun Dönem Geçerliliği

Kaynak: Alacahan, N. D. (2011). *Enflasyon Hedeflemesi Uygulayan Ülkelerde Enflasyon Döviz Kuru İlişkisi ve Türkiye Uygulaması*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.156

Hızlı bir enflasyon döneminde Satın Alma Gücü Paritesi'nin geçerliliği artarken, kısa dönemlerde geçerliliği azalmaktadır. Kurların serbest bırakılması ile birlikte uluslararası sermaye hareketleri önem kazanmıştır. Bu da döviz kuru ile faiz paritesi ilişkisini daha önemli kılmaktadır. Döviz kuru oluşumunu açıklayan faiz paritesi tek fiyat kanununun para piyasaları üzerinde bir uygulamasıdır. Faiz paritesi, spot ve forward döviz kurları ile nominal faiz oranları arasındaki ilişkiye dayanmaktadır. Uluslararası mali piyasaların etkin işlediği, işlem giderlerinin bulunmadığı varsayımı altında, aynı riskli iki aktifin getirisi ülkelerdeki faiz oranları farkına eşitlenecektir. Faiz Paritesi Teorisi aynı riskli iki aktifin aynı getiriyi sağlamasını amaçlamaktadır. Getirileri farklı olduğu durumda arbitrajcılar getirisi yüksek olan aktifi satın alacak, düşük

olanı ise satacaktır. Bu durum getiri hadleri eşitlenene kadar devam edecektir.

Şekil 2.3. Faiz paritesi teorisi

Kaynak: Parasız, İ. (2002), *Enflasyon Kriz ve Ayarlamalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları, s. 227.

Şekil 2.3'te dikey ekseninde kurdaki değişmeler, yatay ekseninde faiz farkları (%) gösterilmektedir. Vadeli kurun faiz oranları farkı ile dengede olduğu noktaları gösteren doğru, faiz paritesi doğrusudur. Faiz farkının %20 olduğu ana ülkede faiz paritesinin sağlanabilmesi için ülke parasının vadeli piyasada %20 iskontalı olarak işlem yapması gerekmektedir. B noktasında ülke içi faizler %20 iken yabancı para %10 prim yapmakta, C noktasında ise yabancı para %30 prim yapmaktadır. İlk durumda fonlar ana ülkeye yatırılırken, ikinci durumda fonlar yabancı ülkeye kaymaktadır. Faiz paritesinin sağlanamama nedenleri; işlem maliyetlerinin olması, bilgi toplama ve süreç maliyetlerinin olması, hükümet müdahalelerinin ve düzenlemelerinin olması ve vergi farklılıkları, finansal kısıtlamalar ve aktifler arası karşılaştırmaların güçlüğü, bilgi toplamanın ve kullanmanın maliyetleri, sermaye piyasasında ortaya çıkan aksaklıklardır. Ayrıca çeşitli ülkelerin varlıklarının risk primlerinin aynı olmadığı ekonometrik

modellerle görülmüştür. Bu nedenle tam ikamenin olmaması faiz paritesinin etkinliğini azaltmıştır. Faiz paritesi örtüsüz ve örtülü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Alacahan, 2011: 117).

Faiz paritesinin sağlanamamasının nedenleri; işlem maliyetlerinin olması, bilgi toplama ve süreç maliyetlerinin ortaya çıkmasıdır. Bunlara ayrıca; hükümet müdahalelerinin ve düzenlemelerinin olması, vergi farklılıkları, finansal kısıtlamalar ve aktifler arası karşılaştırmaların güçlüğü gibi nedenlerde eklenebilir. Bilgi toplamanın ve kullanmanın maliyetleri, sermaye piyasasında ortaya çıkan aksaklıklar nedeniyle meydana gelmektedir(Hazine Müsteşarlığı, 2004).

Yansıma ithalat açısından; ulusal para birimi cinsinden ithalat fiyatlarının yükselmesini (azalmasını), ihracat açısından; yabancı para birimi cinsinden ihracat fiyatlarının azalmasını (yükselmesini) ifade etmektedir. Ulusal paranın devalüasyonu sonucunda yurtdışı fiyatlar sabit kalırken ithal malın yabancı para cinsinden fiyatı düşmekte, ithal ikamesi ve ihraç malları üretimi arttığı için ithal malların yurtiçi fiyatları ulusal para cinsinden değeri artmaktadır. Bu nedenle ihracat artmakta ve ithalat azalmaktadır (Aldemir, 2007: 54).

3. VERİ SETİ VE EKONOMETRİK YÖNTEM

3.1. Literatür Taraması

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar çizelge şeklinde aşağıda verilmiştir.

Çizelge 3.1. Konuyla Literatür Taraması

Çalışmanın Yazarı	Çalışmanın Adı	Çalışmanın Yöntemi	Çalışmanın Sonuçları
Rana, P.B ve Dowling, J.Jr. (1985)	Inflationary Effect of Small Continuous Changes in Effective Exchange Rate:Nine Asian LDCs	Ekonometrik Analiz	9 Asya ülkesini kapsayan çalışmada serbest kur politikasının enflasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını belirlediler.
Kholdy, S. ve Sohrabian, A. (1990)	Exchange Rates and Prices: Evidence from Granger Causality Test	Granger Nedensellik Analizi	ABD'nin dış ticaretinde önemli yer tutan Almanya, Kanada ve Japonya'yı kapsayan çalışmada Kanada hariç diğer ülkeler için fiyatlar genel seviyesi ile döviz kuru arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.
Rittenberg, L. (1993)	Exchange Rate Policy and Price Level Changes: Causality Test for Turkey in the Post Liberalization Period	Granger Nedensellik Analizi	1980 sonrası liberalizasyon döneminde esnek kur politikasıyla uygulanan devalüasyonun enflasyonun artmasında bir neden olmadığını ileri sürmüştür.

Çizelge 3.1. Devamı

Terzi, H. ve Zengin, H. (1996)	Türkiye’de Kur ve Enflasyon Arasında Nedensellik İlişkisi Üzerine Bir İnceleme	Granger Nedensellik ve Eşbütünleşme Analizi	TL’nin dolar karşısındaki değerini etkileyen faktörün yurtiçi fiyatlar genel düzeyi olduğu; enflasyon ve kur arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu belirlenmiştir.
Mc Carthy, J. (1999)	Pass-Through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economics	Granger Nedensellik Analizi	Döviz kurlarının fiyatlar üzerindeki etkisinin bir yıldan fazla sürede hissedildiği fakat en çok ilk dört ayda etkilendiği bulunmuştur. TEFE'ye olan yansıma, TÜFE'ye olan yansıma ile karşılaştırıldığında TEFE'nin yansımasının daha çok olduğu söylenmektedir.
Mihaljek D. ve Klau M. (2001)	A Note on the Pass-Through from Exchange Rate and Foreign Price Changes to Inflation in Selected Emerging Market Economies.	Granger Nedensellik Analizi	Nominal döviz kurundaki değişimin enflasyonla olan ilişkisinin ithalat fiyatlarındaki değişim ile enflasyon arasındaki ilişkiden daha güçlü bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Çalışmada yer alan 13 ülkenin dördünde esneklikler aynıdır, ikisinde ithalat fiyat esnekliği daha yüksektir, yedisinde ise nominal döviz kuru esnekliği daha yüksektir.

Çizelge 3.1. Devamı

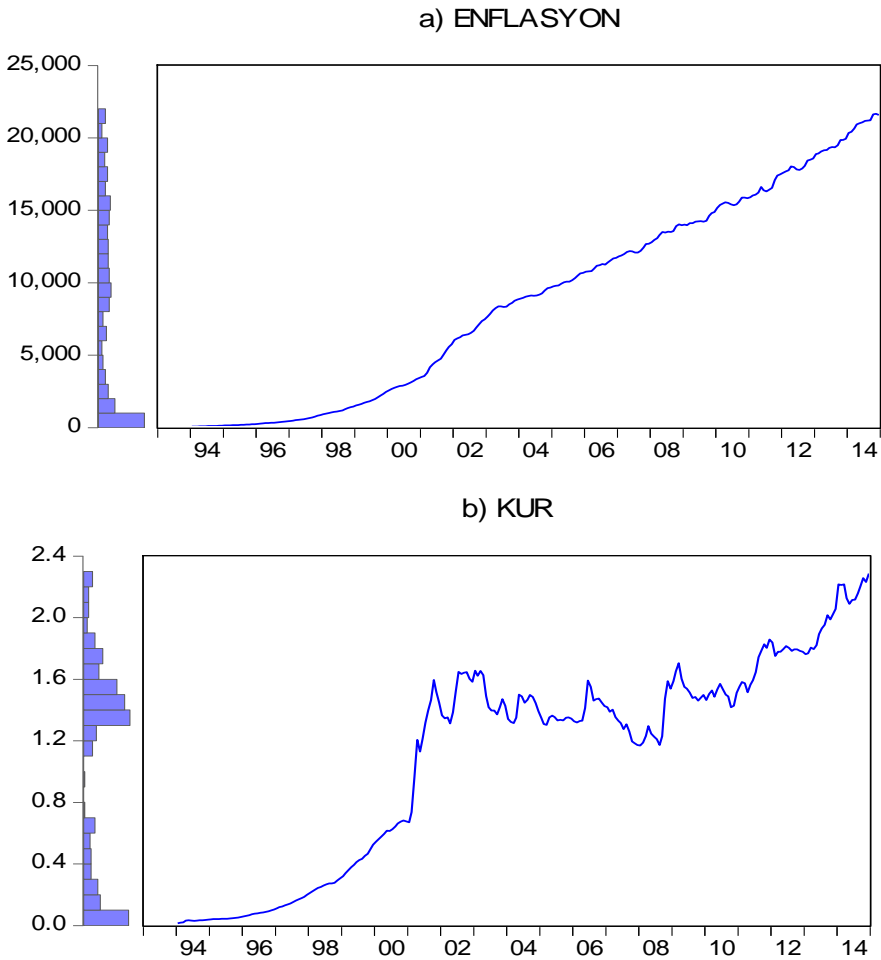
<p>Leigh D.ve Rossi M. (2002)</p>	<p>Exchange Rate Pass- Through in Turkey</p>	<p>VAR Modelini</p>	<p>Döviz kuru değişiminin enflasyon üzerindeki etkisi bir yıl içinde görülmekte ancak, etkinin büyük bir kısmı ilk dört ay içinde gerçekleşmektedir. Döviz kurunun TEFE üzerindeki etkisi, TÜFE' ye göre daha güçlüdür. 1994–2002 yılları arasındaki dönemde döviz kurlarındaki bir puanlık değişim toptan eşya fiyatları endeksine 0.60, tüketici fiyatlarına ise 0.45 puan şeklinde yansımaktadır. Her iki endekste geçişkenliğin etkisi on bir ay sürmekte, Türkiye’de kurdan enflasyona geçiş, diğer gelişmekte olan ülkelere göre daha hızlı ve daha güçlü gerçekleşmektedir.</p>
<p>Telatar F. ve Telatar E. (2003)</p>	<p>The Relationship Between Inflation and Different Sources of Inflation Uncertainty in Turkey</p>	<p>Granger Nedensellik Analizi</p>	<p>Döviz kuru değişkenliğinden enflasyona doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisinin varlığını bulmuşlardır. Ayrıca, çalışmada döviz kuru değişkenliği ile enflasyon belirsizliği arasında Granger nedensellik sınaması yapılmış, çok güçlü olmasa da döviz kuru değişkenliğinin artan enflasyon değişkenliğini beraberinde getirdiği tezi istatistiksel nedensellik anlamında ampirik bir bulgu olarak ortaya konmuştur.</p>

Çizelge 3.1. Devamı

Gül, E. ve Ekinci, A. (2006)	Türkiye’de Enflasyon ve Döviz Kuru Arasındaki Nedensellik İlişkisi: 1984 – 2003	Granger Nedensellik Analizi, Birim Kök ve Eşbütünleşme Analizi	Nominal döviz kurları ile enflasyon arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu; döviz kuru ile enflasyon arasında bulunan nedensellik ilişkisinin döviz kurundan enflasyona doğru tek yönlü işlediği bildirilmiştir.
Yanar, R. (2008)	Gelişmekte Olan Ülkelerde Döviz Kuru Rejim Tercihinin Makro Ekonomik Performans Üzerine Etkileri	Granger Nedensellik Analizi	Dalgalı döviz kurunun enflasyonu körüklediğini, yüksek enflasyon oranının döviz kuru rejimlerinin esnekliklerinin artması ile birlikte arttığı, döviz kuru rejimlerinin enflasyon üzerindeki etkisine ilişkin kesin bir genelleme yapmanın mümkün olmasa bile, gene olarak döviz kurundaki esneklik derecesi arttıkça enflasyon oranlarının arttığını bildirmiştir.
Bal, O. (2012)	Döviz Kuru, Mevduat, Faiz Oranı, Enflasyon ve Devlet İç Borçlanma Senetleri İlişkisi (1994–2008)	Genişletilmiş Dickey-Fuller Sınaması Phillips-Perron Sınaması Engle Granger İki Aşamalı Yöntemi Johansen Eşbütünleşme Sınaması Granger Nedensellik Sınaması	Döviz kuru-mevduat faiz oranları, döviz kurutefe ve döviz kurudibs arasında uzun dönem denge ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir.

3.2. Yöntem

Çalışmada 1994:1 – 2014:12 yılları arasını kapsayan aylık veriler ile çalışılmıştır. Bu veriler nominal döviz kuru ve enflasyon değişkenleridir. Enflasyon değişkeni Türkiye İstatistik kurumundan (TÜİK, 2015), nominal döviz kuru değişkeni Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EVDS)’den elde edilmiştir (TCMB, 2015). Türkiye’de enflasyon verisi için bu veriyi yansıtan tüketici fiyat endeksi kullanılmıştır. Çalışmadaki verilerin analizinde Eviews 7 ekonometri programından yararlanılmıştır. Çalışmada kullanılan verilerin zaman yolu grafiği Şekil 3.1’de sunulmuştur.

Şekil 3.1. Enflasyon ve kur verilerine ait zaman serisi

Verilerin mevsimsellik araştırmasını takiben mevsimsel etkinin altında olan seriler ilgili düzeltmeler yapıldıktan sonra durağanlık şartını sağlayıp sağlamadıkları hipotez testleri ve bazı diagnostik testler yardımıyla değerlendirilerek seriler durağan hale getirilmiştir. Modelde yer alan değişkenlerin aynı dereceden eşbütünleşme olup olmaları araştırılmıştır. Bu çalışmada verilerin aynı düzeyde durağan olmadıkları ortaya çıkmıştır. Durağan olmayan ve eşbütünleşme ilişkisinin de olmadığı tespit edilen değişkenler arasındaki nedenselliğin tespiti için vektör otoregresif model VAR, durağan olmayan ancak eşbütünleşme olan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi için ise, vektör hata düzeltme modelinin (VECM) kullanılması daha uygundur (Çınar vd, 2015: 88). Dolayısıyla çalışmada hata düzeltme modeli kullanılmadan, etki tepki ve varyans ayrıştırması yapılarak, değişkenlerin zamana ve birbirine bağlı olarak ne şekilde değiştiği yorumlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada kullanılmaya uygun olan VAR modeline ilişkin optimal gecikme uzunluğu 6 olarak belirlenmiş veriler için 6 gecikmeli VAR modeli tahmin edilmiştir. Tahmin edilen 6 gecikmeli VAR modelinin yapısal olarak sınanmıştır. Bu aşamadan sonra kısa dönemde değişkenler arası ilişkileri yorumlamaya imkan veren Granger Nedensellik testi yapılmış ve kısa dönemde % 5 önem seviyesinde değişkenler arasında bir ilişki tespiti edilememiştir. Veriler arası kointegre ilişkisi olmaması uzun dönemli denge ilişkilerini sınanmasına engel oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan testler matematiksel denklemleri ve test sonuçları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

3.3. Birim Kök Testi

Zaman serisi verilerin durağan hale getirilmesi için kullanılan en önemli durağanlık testi birim kök testidir. Birim kök testi sınamasını tanımlamak için kullanılan model (1) no'lu denklem formunda gösterilmektedir. Bu denklemde ifade edilen model, t dönemdeki Y'nin (t-1) dönemindeki kendi değerine göre oluşturulan regresyon modelidir. Y_{t-1} 'in katsayısı 1'e eşitse birim kök sorunuyla yani durağan olmama durumuyla karşı karşıya kalınmaktadır. $\phi = 1$ olması durumunda, Y_t olasılıklı değişkenin bir birim kökü vardır. Birim kökü olan bir zaman serisi, ekonometrisinde rastsal yürüyüş (random walk) diye adlandırılmaktadır (Gujarati, 1995: 718). Bu durum matematiksel olarak şöyle ifade edilebilir.

$$y_t = \phi y_{t-1} + \varepsilon_t \quad \varepsilon_t \sim \text{WN}(0, \sigma^2) \quad (1)$$

Burada $-1 \leq \phi \leq 1$ arasında değişmektedir.

Burada üç durum mevcuttur:

$\phi = 1$ Geçmişteki gözlemler cari dönemdeki gözlemlerle aynı öneme (ağırlığa) sahiptir.

$\phi < 1$ Cari dönemdeki gözlemler geçmişteki gözlemlere oranla daha fazla öneme sahiptir.

$\phi > 1$ Geçmişteki gözlemler cari dönemdekilere oranla daha fazla öneme sahiptir.

Birim kök testlerinde $H_0: \phi = 1$ hipotezine karşılık $H_A: \phi < 1$ hipotez test edilir. Alternatif hipotez kabul edildiğinde serinin durağan olduğu söylenir. Ancak pratikte daha kullanışlı olması nedeniyle $\phi = 1$ yerine $\gamma = (\phi - 1) = 0$ hipotezi test edilir. Dickey-Fuller testleri sadece birinci dereceden bir AR sürecini baz alır. Ancak hata teriminin beyaz gürültü özelliği gösterebilmesi için daha yüksek dereceden AR modellerine ihtiyaç olabilir. Eğer y_t 'nin önemli gecikmelerinden birisi unutulursa o zaman model kurma hatasına yol açılarak hata teriminin otokoreli olmasına neden olunur. Bu eksiklik, Genişletilmiş Dickey-Fuller testlerinde (ADF) testlerinde daha yüksek dereceden AR süreçlerine yer verilerek giderilmeye çalışılmış ve model şu şekilde genişletilmiştir (AR(2) süreci)

$$y_t = c + \phi_1 y_{t-1} + \phi_2 y_{t-2} + \varepsilon_t \quad \varepsilon_t \sim \text{WN}(0, \sigma^2)$$

$$y_t = c + \phi_1 y_{t-1} + \phi_2 y_{t-1} - \phi_2 y_{t-1} + \phi_2 y_{t-2} + \varepsilon_t$$

$$y_t = c + (\phi_1 + \phi_2) y_{t-1} - \phi_2 (y_{t-1} - y_{t-2}) + \varepsilon_t$$

$$y_t = c + (\phi_1 + \phi_2) y_{t-1} - \phi_2 \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$y_t - y_{t-1} = c + (\phi_1 + \phi_2) y_{t-1} - y_{t-1} - \phi_2 \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\Delta y_t = c + (\phi_1 + \phi_2 - 1) y_{t-1} - \phi_2 \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t$$

$$\gamma = \phi_1 + \phi_2 - 1 \quad \beta_1 = -\phi_2 \text{ dersek}$$

$$\Delta y_t = c + \gamma y_{t-1} + \beta_1 \Delta y_{t-1} + \varepsilon_t \text{ elde edilebilir.}$$

Kritik değerler bütün modeller için Dickey Fuller tabosundan bulunabilir.

Karar kuralı : $t=\gamma/s.e(\gamma) < \text{tablo} \Rightarrow H_0$:Red :seri durağandır.

3.4. Vektör Otoregresyon Analizi (VAR)

Bu alışma vektör otoregresif model (VAR) model üzerine kurgulanmıştır. VAR model kesit verilerde eşanlı denklem sisteminin zaman serileri analizindeki karşılığıdır. Değişkenlerin içsel ve dışsallığının incelenmesi eşanlı denklem sistemlerinde önemli bir aşama olmasına karşılık VAR modellerinde tüm değişkenler içsel olarak kabul edilir (ınar vd, 2015).

Durağan olmayan ve eşbütünleşme ilişkisinin de olmadığı tespit edilen değişkenler arasındaki nedenselliğin tespiti için VAR, durağan olmayan ancak eşbütünleşme olan değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi için ise, vektör hata düzeltme modelinin (VECM) kullanılması daha uygundur (ınar vd, 2015). Bu nedenden dolayı bu çalışmada VAR modellerinden yararlanılmıştır. VAR modelinde amaç (y_t) zaman vektörünün içerdiği serilerin zaman içindeki seyrinin analizini yapmaktır. Sürecin genel tanımlaması aşağıdaki gibidir (Kadılar, 2005).

$$y_t = \sum_{i=0}^k A_i \Gamma_{t-i} + C u_t, \quad t = 1, 2, \dots, T$$

Denklemdede (T), gözlem sayısını; (A_i), t zamanında d değişkeninin ($d \times d$) boyutlu katsayılar matrisini; (u_t), ($d \times 1$), boyutlu hata terimi vektörünü; (C), ($d \times d$) boyutlu (Γ) vektörünün hatasına ilişkin katsayılar matrisini ve (k) gecikme sayısını göstermektedir.

Durağan bir VAR modelinden yararlanarak sonsuz gecikmeli Vektör hareketli ortalama (VMA) temsili elde edilebilir.

$$y_{t+s} - E_t(y_{t+s}) = \sum_{i=0}^{s-1} \Psi_i u_{t+s-i}$$

Buradan etki tepki fonksiyonları şu şekilde bulunabilir:

$$\Gamma(L)^{-1} \Psi(L) = I \text{ olduğundan } (I - \Gamma_1 L - \Gamma_2 L^2 - \dots - \Gamma_p L^p)$$

$$(I + \Psi_1 L + \Psi_2 L^2 + \Psi_3 L^3 + \dots) = I$$

ve L'nin katsayılarını durağanlık koşulundan sıfıra eşitlenirse

$\Psi_2 = \Gamma_1 \Psi_1 + \Gamma_2$ bu noktada s dönem etki-tepki katsayıları matrisi

$\Psi_s = \Gamma_1 \Psi_{s-1} + \Gamma_2 \Psi_{s-2} + \dots + \Gamma_p \Psi_{s-p}$ $s=1,2,\dots$ ($\Psi_0 = I_k$ ve $\Psi_s = 0$ $s > p$) olarak hesaplanabilir.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında öngörü hatalarından yararlanarak varyans ayrıştırmasına geçilmiştir. Bu ayrıştırma işlemi şu şekilde yapılabilir:

Ψ_i 'nin l. satır m. sütun elemanına $\Psi_{l,m}(i)$ denirse, k. değişkenin öngörü hata varyansı şu şekilde olabilecektir:

$$Y_{k,t+s} - E_t(y_{k,t+s}) = \sum_{i=0}^{s-1} (\Psi_{k,1}(i)u_{1,t+s-i} + \dots + \Psi_{k,K}(i)u_{K,t+s-i})$$

$$\sigma_k^2(s) = \sum_{i=0}^{s-1} (\Psi_{k,1}^2(i) + \dots + \Psi_{k,K}^2(i)) = \sum_{j=1}^K (\Psi_{kj}^2(0) + \dots + \Psi_{kj}^2(s-1))$$

Formülde $(\Psi_{kj}^2(0) + \dots + \Psi_{kj}^2(s-1))$ terimi j. değişkenin, k. değişkenin öngörü hata varyansına katkısı olarak görülebilir. VAR modelinde denklemlerdeki her bir şok ilgili içsel değişkenle eşleştirildiği için bu terim her bir değişkene gelen şokun k. değişkenin öngörü hata varyansına katkısını verecektir (Çınar vd, 2015: 90).

3.5. Granger Nedensellik Testi

Granger Nedensellik Testi İki zaman serisi arasındaki nedenselliğin ilk operasyonel tanımı Wiener (1956) tarafından yapılmıştır. Söz konusu tanımı, Granger (1969) genişletilmiştir. Granger nedensellik testi, bir zaman serisinin gelecek değerlerinin tahmininde kendi geçmiş değerleri yanında, başka bir değişkenin geçmiş değerlerinin katkısı konusunda bilgi verir. Granger nedensellik testinde ardıl değişkenlerin tahmini ile ilişkili bilginin bu değişkenlere ilişkin zaman serilerinde de mevcut olduğu varsayılır (Gujaratti 2004, 697). Bu yaklaşımda (Y_t) ve (X_t) değişkenlerinin geçmiş değerlerini (X_t) 'nin bugünkü değerine regres etmek şeklinde genel bir yöntem izlenir $(Y_t \rightarrow X_t)$. Değişkenlerin yerlerinin değiştirilmesi $(X_t \rightarrow Y_t)$ ile aynı yöntem ters yönlü

ilişkiyi veya çift yönlü ilişkiyi ($Y_t \leftrightarrow X_t$) araştırmada da kullanılabilir. Böylece her iki yönlü ilişki de birbirileri ile karşılaştırılarak ilişkinin yönü daha net belirlenir (Al-Tammam 2005, 43).

Gujaratti (1995)'e göre (Y_t) ve (X_t) arasındaki Granger nedenselliği aşağıdaki denklemlerin tahmini ile saptanır (Gujaratti, 1995).

$$Y_t = \sum_{i=1}^n \alpha_i X_{t-i} + \sum_{j=1}^n \beta_j Y_{t-j} + u_{1t}$$

ve

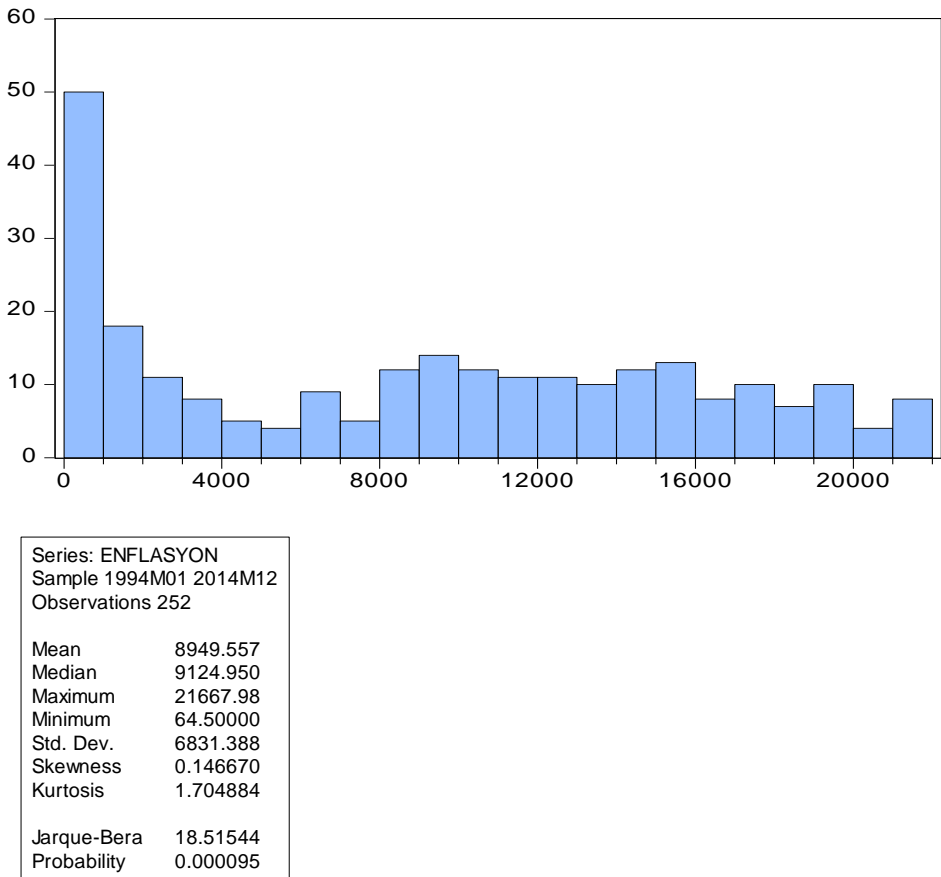
$$X_t = \sum_{i=1}^n \lambda_i Y_{t-i} + \sum_{j=1}^n \delta_j X_{t-j} + u_{2t}$$

Ele alınan iki değişken itibariyle Granger nedensellik testi açısından dört durum söz konusu olabilir. Bunlar:

- **(X)'den (Y)'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi:** (X)'in gecikmeli değerleri itibariyle tahmin edilen katsayılar (ilk denklem), istatistiksel olarak sıfırdan farklı ise ve (Y)'in gecikmeli değerleri itibariyle tahmin edilen katsayılar, istatistiksel olarak sıfırdan farklı değil ise, (X)'den (Y)'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinden bahsedilir.
- **(Y)'den (X)'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi:** (X)'in gecikmeli değerlerinden tahmin edilen katsayılar istatistiksel olarak sıfırdan farklı değilse ve ikinci denklemde bulunan (Y) değişkenine ilişkin tahmin edilen katsayılar istatistiksel olarak sıfırdan farklı ise, (Y)'den (X)'ye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinden bahsedilir.
- **Geri dönüşümlü veya çift yönlü nedensellik ilişkisi:** Yukarıda verilen her iki regresyon denkleminde de (Y) ve (X)'e ilişkin katsayılar istatistikî açıdan anlamlı ise çift yönlü nedensellikten bahsedilir.
- **Nedensellik ilişkisinin olmaması:** Yukarıda verilen her iki regresyon denkleminde de (Y) ve (X)'e ilişkin katsayılar istatistikî açıdan anlamlı değil ise, değişkenler arasında herhangi bir nedenselliğin olmadığı sonucuna ulaşılır (Gujaratti 2004, 697).

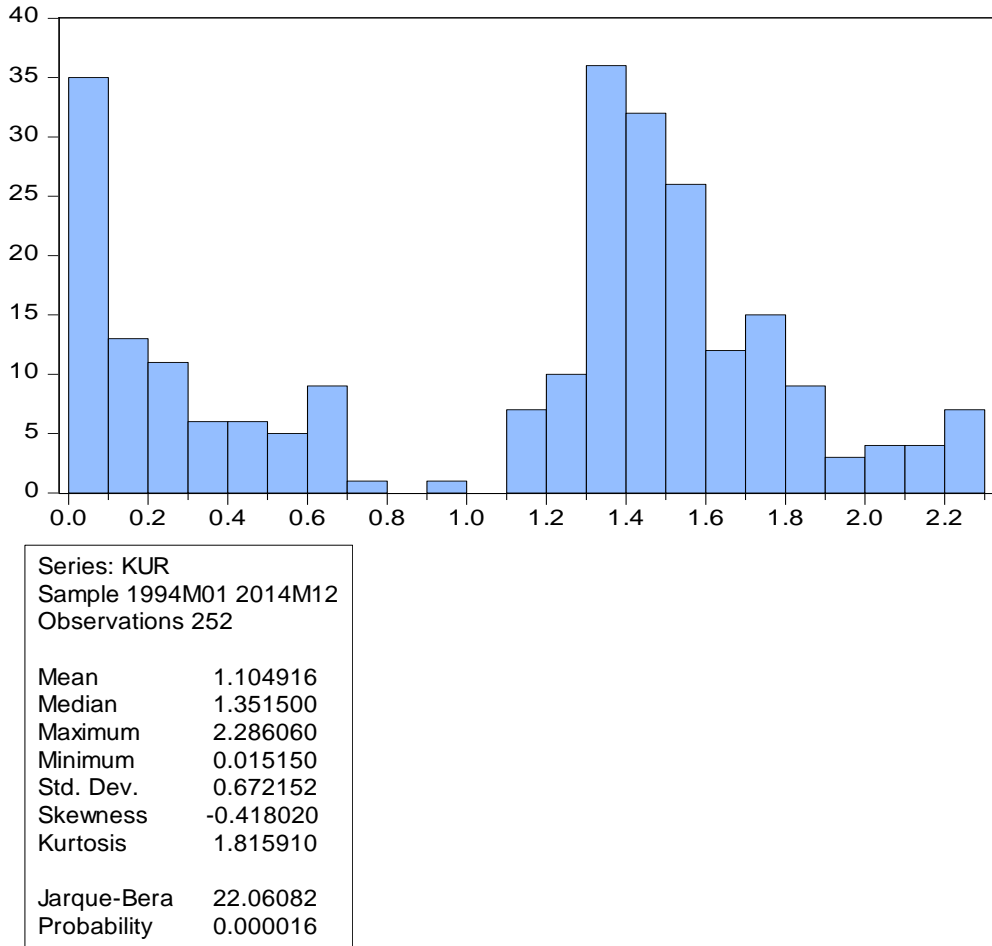
4. EKONOMETRİK BULGULAR

Enflasyon serisine ilişkin verinin açıklayıcı istatistiki arka planını vermek yerinde olacaktır. Şekilde sağ taraftaki kutucukta enflasyon değişkenine ait istatistiki bilgilendirmeye yer verilmiştir. Burada değişkene ait; ortalama, medyan, değişkenin söz konusu dönem için aldığı maksimum ve minimum değerler, standart sapması, basıklık ve çarpıklık değerleri yer almaktadır. Enflasyon değişkeninin zaman yolunu analiz etmek modelde hangi formunun kullanılması gereği açısından oldukça önem taşımaktadır. Zaman yolu grafiği trendli denklemin kullanılabileceği şeklinde yorumlanabilir.

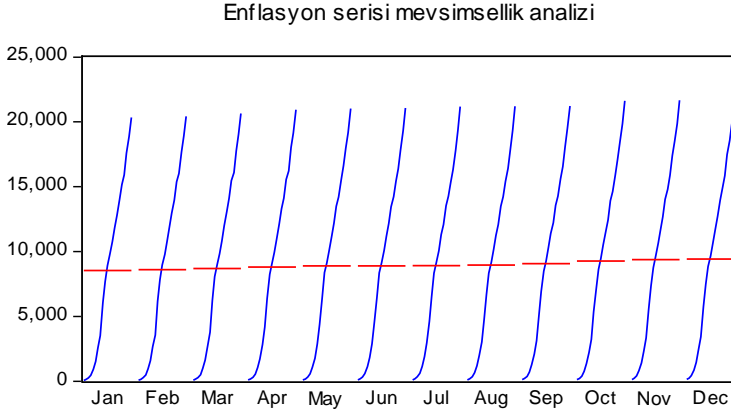
Şekil 4.1. Enflasyon Serisine Ait Temel İstatistikler

Kur serisine ilişkin verinin açıklayıcı istatistiki arka planını vermek yerinde olacaktır. Şekilde sağ taraftaki kutucukta enflasyon değişkenine ait istatistiki bilgilendirmeye yer verilmiştir. Burada değişkene ait; ortalama, medyan, değişkenin söz konusu dönem için aldığı maksimum ve minimum değerler, standart sapması, basıklık ve çarpıklık değerleri yer almaktadır. Enflasyon değişkeninin zaman yolunu analiz etmek modelde hangi formunun kullanılması gereği açısından oldukça önem taşımaktadır. Zaman yolu grafiği trendli denklemin kullanılabileceği şeklinde yorumlanabilir.

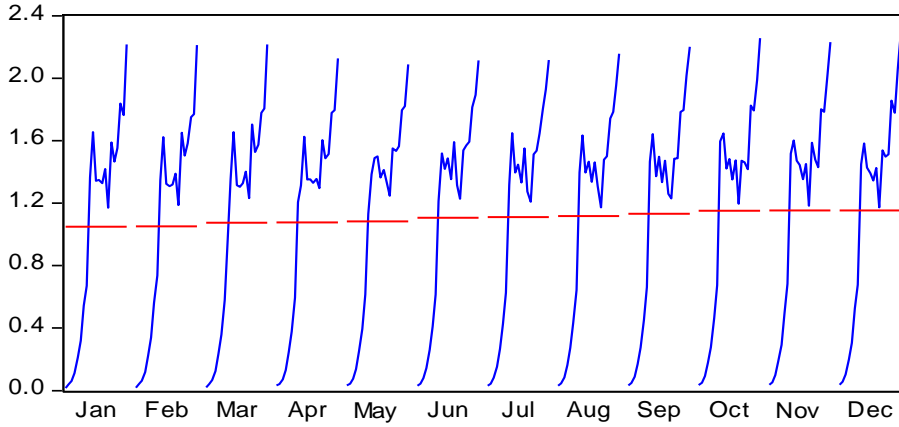
Şekil 4.2. Kur Serisine Ait Temel İstatistikler

Özellikle aylık verilerle çalışıldığından mevsimsel etkinin varlığı ihtimali üzerine bir sınama yapılması model açısından ciddi önem arz etmektedir; yapılacak olan mevsimsel sınamayı iki farklı yöntemle yapmak mümkündür. Bunlardan ilki grafiksel yöntem ikincisi ise istatistiki yöntemidir. Bu çalışmada iki yöntemle incelenmiştir. Bu doğrultuda nominal döviz kuru için (F:0.955) test istatistik değerlerine göre boş hipotezin reddedilmemiştir. Nominal kur değişkenlerinde ciddi bir şekilde mevsimsel etkinin altında olduğunu söylemek mümkün değildir. Enflasyon için (F:30.324**) test istatistik değerlerine göre boş hipotezin reddedilmiştir. Bu doğrultuda enflasyon değişkeninde %5 anlamlılık düzeyinde mevsimsel etkinin söylemek mümkün değildir. Şekilsel yöntemle göre benzer durumları gözlemlemek mümkündür. Bu şekiller değişkenlerle ilgili olmak üzere mevsimselliğin türünü belirleyebilmek, etkinin hangi yöntemle kaldırılacağı ve modele hangi haliyle konulacağına karar açısından önem taşımaktadır. Elde edilen bulgular ışığında modelde mevsimselliğin giderilmesi için kukla değişken oluşturulmasına karar verilerek istatistiklere devam edilmiştir. Şekil 4.3. ve 4.4’de değişkenlere ait mevsimsellik verileri sunulmuştur.

Şekil 4.3. Enflasyon Serisi Mevsimsellik Etkisi

Kur serisi mevsimsellik analizi

Şekil 4.4. Kur Serisi Mevsimsellik Analizi

Çalışmada birim kök testinin sunumu aşamasındaki açıklamalar ışığında verilere durağanlık belirlenmesi için Genişletilmiş Dickey-Fuller test istatistiği uygulanmıştır. Veriler düzeyde durağanlıkla derece durağanlıkları arasında değerlendirilmiştir. Serilerin grafikleri incelendiğinde, önemli bir trend etkisinin varlığı dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak ADF analizlerinde verilerin modellenmesinde trendli formun kullanılması uygun olmaktadır.

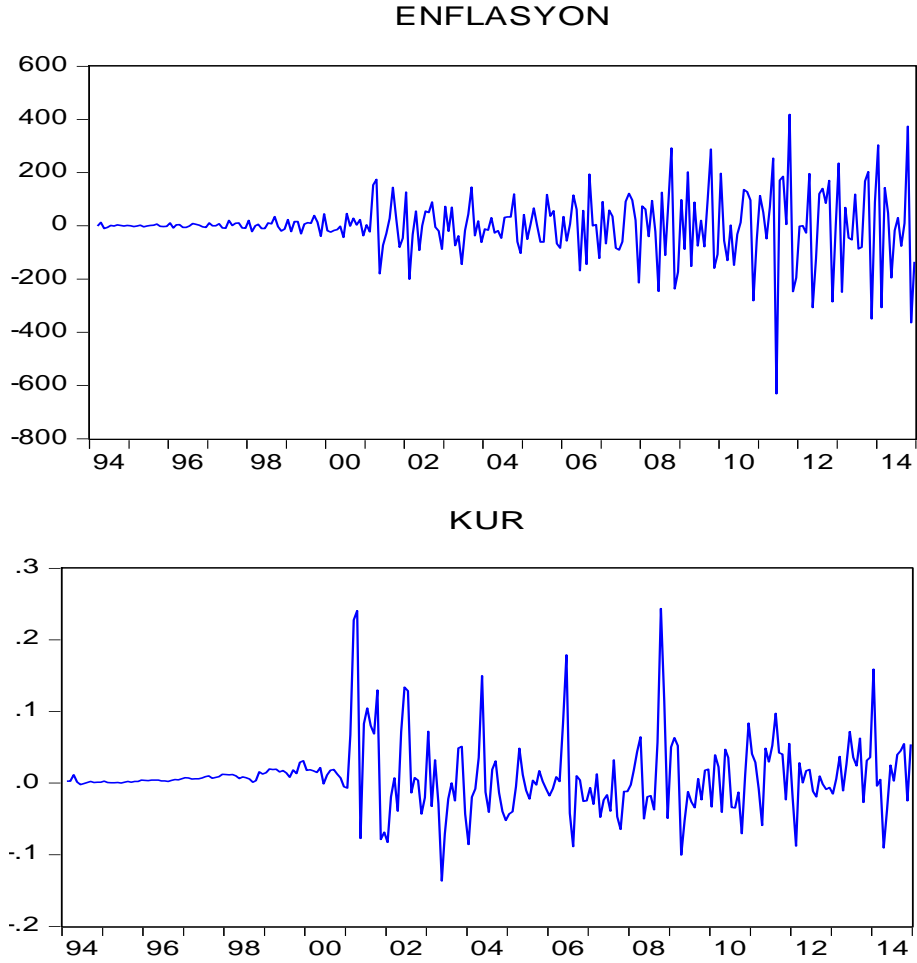
Elde edilen bulgular enflasyon serisinin ikinci derecen durağan nominal döviz kuru serisinin ise birinci, dereceden durağan olduğunu göstermiştir (Çizelge 4. 1). Buna bağlı olarak nominal dolar kuru serisinin birinci farkı, enflasyon serisinin ise ikinci farkı alınarak analizler sürdürülmüştür.

Çizelge 4.1. Serilere İlişkin ADF Test İstatistiği Sonuçları

Enflasyon					
Enflasyon serisi	D(Enflasyon,1)		D(Enflasyon,2)		
	t-İstatistik	Önem*	t-İstatistik	Önem*	
Genişletilmiş Dickey- Fuller test istatistiği	0.616700	0.9900	-2.388022	0.1462	-
Test kritik değerleri:			-3.457630		-
1% level	-3.457.630		3.457630		
5% level	-2.873.440		-2.873440		-
10% level	-2.573.187		2.873440		
			-2.573187		-
			2.573187		
Dolar kuru serisi					
Nominal dolar kuru serisi	D(Dolar kuru serisi)		D(Dolar kuru serisi,2)		
	t-İstatistik	Önem*	t-İstatistik	Önem*	
Genişletilmiş Dickey- Fuller test istatistiği	-0.648626	0.8559	-11.24623	0.0000	
Test kritik değerleri:			-3.457630		
1% level	-3.457.630		-		
5% level	-2.873.440		-2.873440		
10% level	-2.573.187		-		
			-2.573187		
			-		

ADF tests istatistikleri doğrultusunda farkları alınmış serilerin kendiyle bağlaşım sorunun önemli ölçüde giderildiği belirlenmiştir. Seride kalan bağlaşım sorunu VAR modeli aşamasında alınacak model gecikmesi sayesinde giderilecektir. Şekilde görülebileceği üzere nominal dolar kuru serisinin birinci farkı, enflasyon serisinin ise ikinci farkı alınmış ve serilerin sıfır ortalama etrafında dalgalanması sağlanmıştır. Şekil 4.5’de farkları alınmış serilere ilişkin

zaman yolu verisi sunulmuştur. Verilerin istikrar koşulunun sağlanması doğrultusunda modelleme çalışması oluşturulmuştur.

Şekil 4.5. Farkları Alınmış Enflasyon Ve Nominal Kur Serilerine İlişkin Zaman Yolu

VAR modeli için ilk yapılması gereken gecikme uzunluklarının belirlenmesidir. Çizelgeden de açıkça görülebildiği üzere; FPE (Final Prediction Error), AIC (Akaike), SC (Schwarz) ve HQ (Hannan Quinn) bilgi kriterleri 2 ve 6 gecikmeyi işaret etmektedir. 2. gecikme ile elde edilen serilerde otokorolasyon sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu yüzden SC (Schwarz) ve HQ (Hannan Quinn) işaret etmiş olduğu 2 gecikme modelde kullanılmamıştır. FPE (Final Prediction Error), AIC (Akaike) işaret ettiği 6. gecikmede ise herhangi bir

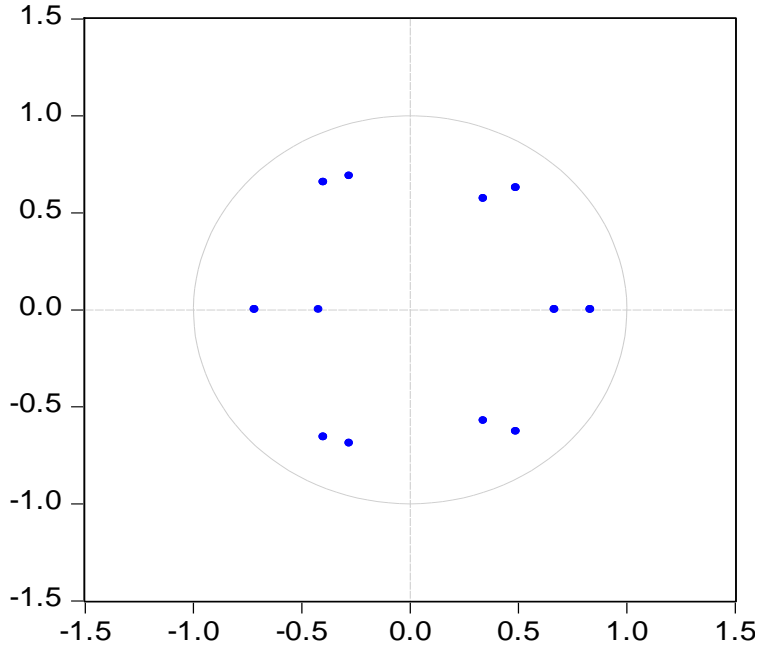
istatistiksel sorun ile karşı karşıya kalınmamıştır. Dolayısıyla çalışmaya 6. dereceden model gecikmesi ile devam edilmiştir. Yani VAR model gecikme uzunluğu (6) olarak belirlenmiştir. Çizelge 4.2’de VAR gecikme uzunluğunun belirlenmesinde kullanılan bilgi kriterleri ve test istatistik verileri sunulmuştur.

Çizelge 4.2. VAR gecikme uzunluğunun belirlenmesinde kullanılan bilgi kriterleri ve test istatistikleri

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-1028.934	NA	20.22740	8.682588	9.056331	8.833128
1	-999.0547	56.07049	16.34867	8.469586	8.900828*	8.643286*
2	-995.4570	6.692010	16.40524	8.472897	8.961638	8.669758
3	-989.2429	11.45645	16.11193	8.454674	9.000914	8.674694
4	-985.9234	6.065219	16.20606	8.460275	9.064014	8.703455
5	-980.5054	9.810419	16.02239	8.448604	9.109842	8.714945
6	-972.8401	13.75341*	15.55130*	8.418437*	9.137174	8.707937
7	-971.2172	2.885217	15.86459	8.438001	9.214237	8.750662
8	-969.4181	3.168810	16.16175	8.456116	9.289850	8.791936

Şekilde AR karakteristik polinomunun ters kökleri birim çember analizinde değerlendirilmiştir. Buna göre hiçbir modülüs değeri referans aralığının dışında değildir. Hiçbir AR kökünün birim çemberin dışında yer almaması kurulan VAR modelinin durağan olduğunu en açık şekilde desteklemektedir. Buna bağlı olarak 6 gecikmeli VAR modelinin istikrar koşulunu sağladığı ifade edilebilir (Şekil 4.6).

AR karakteristik polinomunun ters kökleri

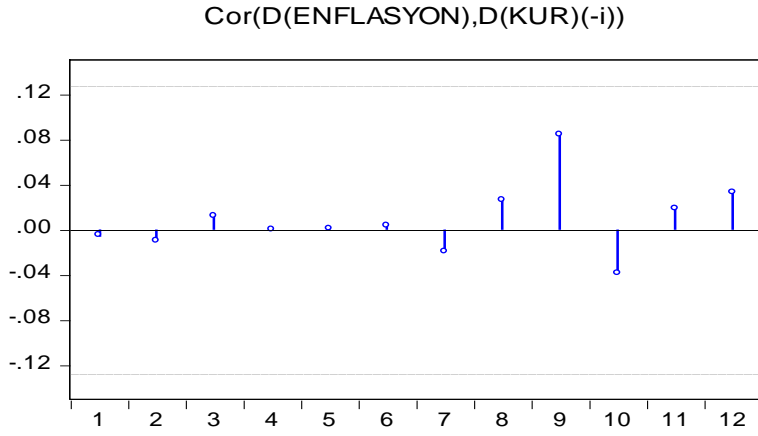
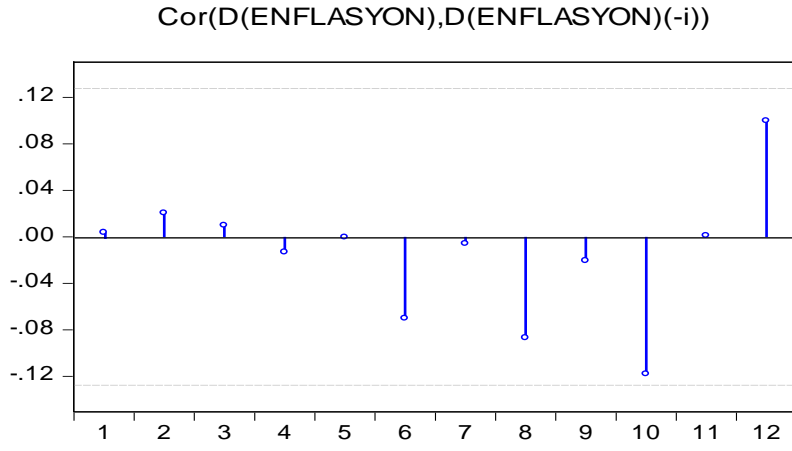
Şekil 4.6. AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Kurulan VAR modelinin istikrarı LM testi ile sınımaya devam edilmiştir. 12 gecikmeye kadar LM testindeki olasılık değerleri incelendiğinde; seride serisel ilişimin olmadığı yönündeki boş hipotez reddedilememektedir. VAR modelinin yapısal olarak tutarlı olduğu yönündeki hipotez kabul edilmiştir(Çizelge 4.3).

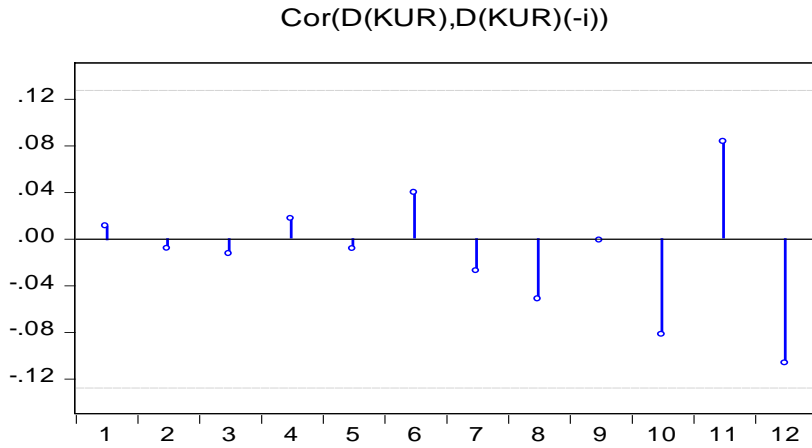
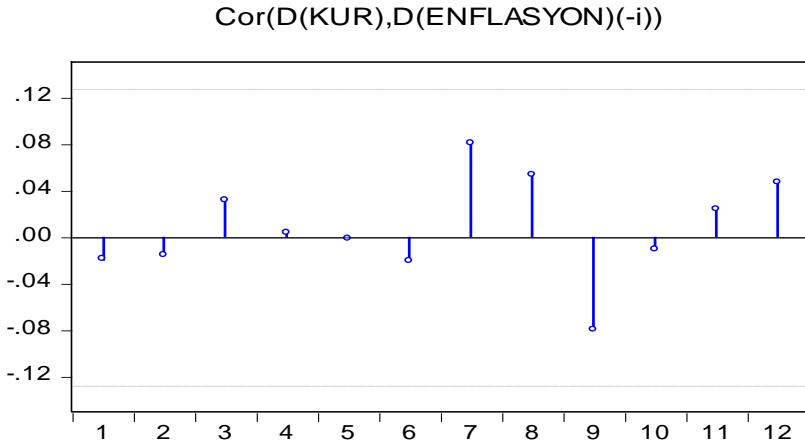
Çizelge 4.3. LM İstatistiği Test Sonuçları

Gecikme	LM-İstatistiği	Önem
1	2.838745	0.5852
2	3.639034	0.4571
3	4.811042	0.3072
4	1.847103	0.7639
5	0.342032	0.9869
6	7.661064	0.1048
7	2.587701	0.6290
8	5.220591	0.2654
9	3.663874	0.4534
10	5.227073	0.2648
11	1.688783	0.7928
12	6.605849	0.1582

Farkları alınmış ve gecikme uzunluğu 6 olarak belirlenmiş serilerin VAR modeline ilişkin tüm asimptotik değerleri için durağanlık şartını sağladığı görülmektedir. ± 2 standart sapmalı band içerisinde hareket eden seriler için modelsel otokorelasyon sorunu olmadığı ifade edilebilir.

Şekil 4.7. Şekil Modele Ait İlgileşim Çiziti

Şekil 4.7. Şekil Modele Ait İlgileşim Çiziti (Devamı)

Tüm istikrar koşulunu sağlayan modele bağlı olarak tahminleme işlemi yapılmıştır. Modele ait VAR model sonuçları Çizelgede verilmiştir. Farkları alınmış serilere model içerisinde mevsimsellikten arınmak için 12 aylık veri kullanılması dolayısıyla 11 adet kukla değişken ilave edilmiştir. Önceki verilere bağlı olarak trend değişkeni modele dahil edilmiştir. Buna göre model genel anlamlılığının %5 düzeyinde istatistiksel olarak önemli olduğu ifade edilebilir. Model genel açıklayıcılık düzeyi ise yaklaşık %48 olarak gözlenmiştir. Veriler ışığında model sonuçlarının kullanılabilir olduğu belirtilebilir.

Çizelge 4.4. VAR model sonuçları

	D(ENFLASYON)	D(KUR)
D(ENFLASYON(-1))	0.235590 (0.06794) [3.46737]	-6.45E-05 (4.1E-05) [-1.58737]
D(ENFLASYON(-2))	-0.059293 (0.07007) [-0.84615]	3.03E-06 (4.2E-05) [0.07217]
D(ENFLASYON(-3))	0.167487 (0.07025) [2.38430]	-7.36E-06 (4.2E-05) [-0.17521]
D(ENFLASYON(-4))	-0.155371 (0.07044) [-2.20570]	1.77E-05 (4.2E-05) [0.41948]
D(ENFLASYON(-5))	0.123309 (0.07129) [1.72966]	7.42E-05 (4.3E-05) [1.73989]
D(ENFLASYON(-6))	0.186142 (0.06854) [2.71569]	-5.12E-05 (4.1E-05) [-1.24785]
D(KUR(-1))	171.9034 (114.041) [1.50738]	0.433455 (0.06824) [6.35220]
D(KUR(-2))	97.09825 (122.865) [0.79029]	-0.172193 (0.07352) [-2.34224]
D(KUR(-3))	126.5659 (125.017) [1.01239]	0.091844 (0.07480) [1.22779]
D(KUR(-4))	158.4920 (125.310) [1.26480]	0.018265 (0.07498) [0.24360]
D(KUR(-5))	122.7266 (123.770) [0.99157]	-0.139885 (0.07406) [-1.88886]
D(KUR(-6))	-139.9057 (115.716) [-1.20905]	0.121515 (0.06924) [1.75500]
C	-6.275955 (22.6756) [-0.27677]	0.002939 (0.01357) [0.21660]

Çizelge 4.4. Devamı

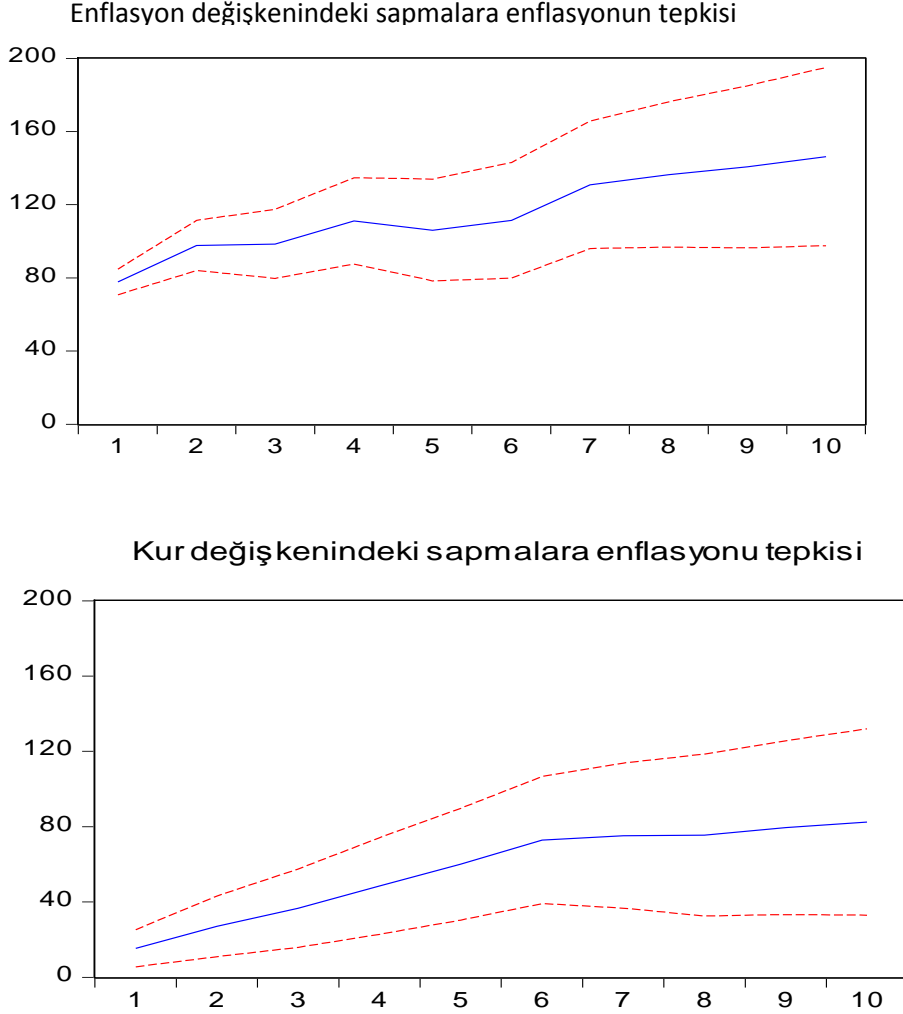
@TREND	0.158901 (0.08312) [1.91177]	1.50E-05 (5.0E-05) [0.30180]
@SEAS(1)	75.24799 (26.6163) [2.82714]	-0.001880 (0.01593) [-0.11806]
@SEAS(2)	14.82537 (28.9920) [0.51136]	-0.004992 (0.01735) [-0.28779]
@SEAS(3)	29.61802 (28.4176) [1.04224]	0.014554 (0.01700) [0.85594]
@SEAS(4)	21.98867 (28.9767) [0.75884]	-0.008277 (0.01734) [-0.47738]
@SEAS(5)	20.99701 (27.2978) [0.76918]	0.012194 (0.01633) [0.74658]
@SEAS(6)	-63.44363 (26.3590) [-2.40690]	0.011958 (0.01577) [0.75819]
@SEAS(7)	-34.50361 (28.0328) [-1.23083]	-0.008776 (0.01677) [-0.52318]
@SEAS(8)	-6.109282 (29.1109) [-0.20986]	0.001319 (0.01742) [0.07574]
@SEAS(9)	66.00367 (28.9290) [2.28157]	0.000166 (0.01731) [0.00959]
@SEAS(10)	129.2750 (28.3031) [4.56751]	0.015087 (0.01694) [0.89086]
@SEAS(11)	23.93391 (26.9498) [0.88809]	0.010488 (0.01613) [0.65042]

Çizelge 4.4. Devamı

R-squared	0.481506	0.211105
Adj. R-squared	0.424943	0.125043
Sum sq. resids	1331012.	0.476537
S.E. equation	77.78210	0.046541
F-statistic	8.512750	2.452956
Log likelihood	-1401.163	417.0623
Akaike AIC	11.64215	-3.200509
Schwarz SC	11.99942	-2.843238
Mean dependent	87.63302	0.009205
S.D. dependent	102.5709	0.049756
Determinant resid covariance (dof adj.)		12.59313
Determinant resid covariance		10.15423
Log likelihood		-979.2214
Akaike information criterion		8.401808
Schwarz criterion		9.116350

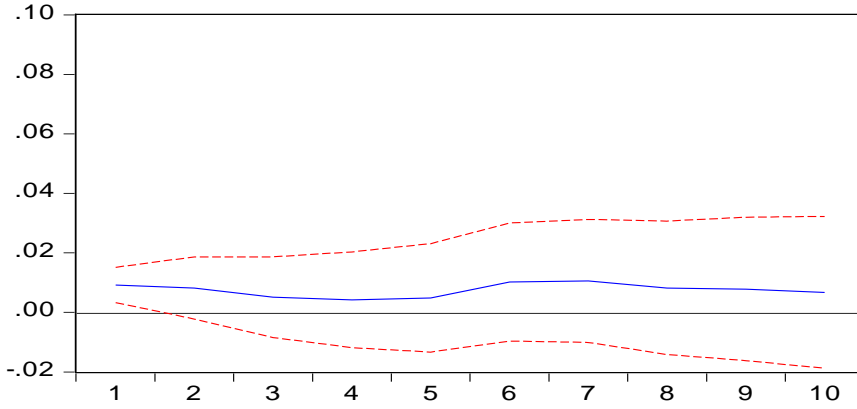
Şekil 4.8’de her değişkenin birbirine ve diğer tüm değişkenlere uygulanan bir birim şok karşısındaki tepkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Buna göre; şeklin en başındaki enflasyonda ortaya çıkan bir birimlik şokun enflasyon üzerindeki etkisi temelde enflasyonun modelde olmayan değişkenler tarafından etkilenen kısmını göstermektedir. Bununla birlikte modelde olmayan bu değişkenlerden enflasyona doğru gelen etkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve enflasyonu artırır düzeyde olduğu ifade edilebilir. Bu etkiler uzun periyotta devam etmektedir. Enflasyon bağımlı değişken olarak düşünüldüğünde en yüksek etki de bu kanaldan sağlanmaktadır. Şekil 4.8’e göre nominal döviz kurundan enflasyona doğru uygulanan bir birimlik şok özellikle ilk altı aylık dönemde kendisini göstermektedir. Ayrıca ortaya çıkan etkinin bu aya kadar çok istikrarlı olduğu söylenebilir. Etki yaklaşık olarak 6 ay sürmekte ve sürekli artış yönlü olmaktadır. 6 aydan sonra etkiler stabil kalmakta ve enflasyonun artış trendi azalmaktadır. Enflasyon değişkenindeki şokların nominal kura olan etkisi neredeyse yok bulunmamaktadır. Ortaya çıkan etki ilk 1 ay içinde geçerli olup bu etkinin yönü belirsizdir. Daha sonraki dönemde ise istatistiksel olarak anlamlı bir etki saptanamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde enflasyon hacmindeki gelişmelerle nominal döviz kurunu açıklayabilmek imkansız denecek kadar güç olmaktadır. Bununla birlikte modelde olmayan değişkenlerden nominal döviz kuruna doğru gelen etkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve kuru artırır düzeyde bir

etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu etkiler kısa periyotta devam etmektedir. Etkile ilk 2 aylık dönemde artış yönlüdür. Sonraki etkiler istatistiksel olarak anlamlı olmakla birlikte etki denge yönlüdür. Şekil 4.8’de değişkenlere ilişkin Etki-tepki analizi sonuçları verilmiştir.

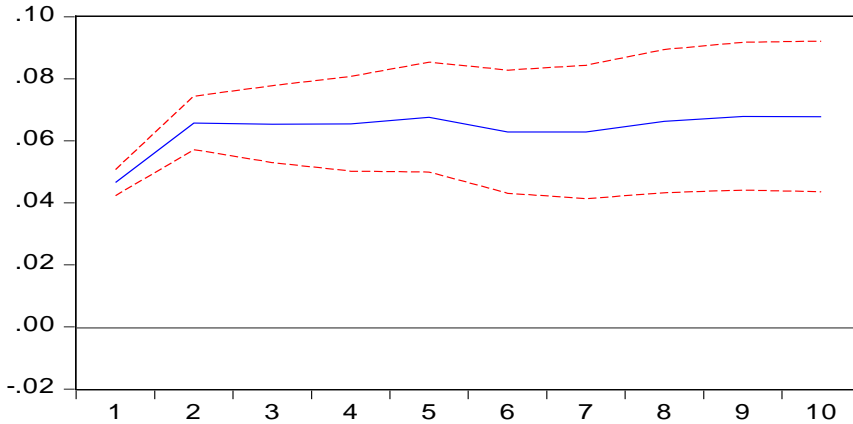

Şekil 4.8. Değişkenlere ait etki-tepki analizi sonuçları

Enflasyon değişkenindeki sapmalara enflasyonun tepkisi

Kur değişkenindeki sapmalara kurun tepkisi

Varyans ayrıştırması, bir değişkende ortaya çıkan gelişmeleri modelde kullanılan hangi değişkenin daha çok açıkladığını ifade etmesi bakımından oldukça dikkate değer bir analiz olarak değerlendirilmektedir. Sonuçlarını şu şekilde yorumlamak mümkündür; enflasyon serisinde meydana gelen gelişmeler en çok modelde yer almayan değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Öte yandan nominal kurun enflasyon şoklarını açıklama etkisi yaklaşık %1 ile %7.42 arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra enflasyon serisini nominal kurun ilk aydaki açıklayıcılık düzeyi oldukça düşüktür. Çalışmada kullanılan verilere ilişkin varyans ayrıştırma sonuçları Çizelge 4.5’de verilmiştir.

Çizelge 4.5. Varyans Ayrıştırması Sonuçları

Enflasyon			
Period	S.H.	D(ENFLASYON)	D(KUR)
1	77.78210	100.0000	0.000000
2	80.67096	99.05483	0.945168
3	81.25318	97.64988	2.350119
4	82.77169	96.40540	3.594599
5	83.90079	94.17761	5.822390
6	84.92061	92.32140	7.678596
7	87.12821	92.67333	7.326672
8	87.30981	92.69544	7.304558
9	87.47106	92.59035	7.409651
10	87.67413	92.57412	7.425883
Nominal kur			
Dönem	S.H.	D(ENFLASYON)	D(KUR)
1	0.046541	3.905137	96.09486
2	0.050579	3.348245	96.65175
3	0.050673	3.705432	96.29457
4	0.050681	3.734125	96.26587
5	0.050728	3.743293	96.25671
6	0.051344	4.727236	95.27276
7	0.051345	4.732408	95.26759
8	0.051557	4.899753	95.10025
9	0.051586	4.899481	95.10052
10	0.051598	4.945752	95.05425

Çalışmada uygulanan testler ışığında iki veri arasındaki kısa dönemli ilişkinin yönünü belirleyebilmek için Granger nedensellik testi uygulanmıştır. Değişkenler arasında % 1 anlam seviyesinde tutarlı bir kısa dönemli nedensellik ilişkisine rastlanılamamıştır. Bununla birlikte % 5 anlam düzeyinde nominal döviz kurundan enflasyona doğru kısa dönemli bir nedensellik ilişkisinden bahsetmek

mümkündür. Öte yandan enflasyondan nominal döviz kuruna doğru kısa dönemli bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır. Elde edilen bulgular önceki çalışmaları desteklemektedir (Gül ve Ekinci, 2006). Granger nedensellik testine ilişkin test sonuçları Çizelge 4.6’da verilmiştir.

Çizelge 4.6. Grenger Nedensellik Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken: D(ENFLASYON)			
Bağımsız değişken	Chi-sq	df	Önem
D(KUR)	13.38273	6	0.0373
Tümü	13.38273	6	0.0373
Bağımlı Değişken: D(KUR)			
Bağımsız değişken	Chi-sq	df	Önem
D(ENFLASYON)	8.114032	6	0.2299
Tümü	8.114032	6	0.2299

TARTIŞMA VE SONUÇ

Döviz kurlarında meydana gelecek olası değişimler ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye akımlarının yanı sıra, büyüme ve enflasyon gibi değişkenler üzerinde de ciddi etkilere sahiptir. Sözü edilen değişkenlere yönelik ekonomi politikası amaçlarının gerçekleştirilebilmesi, uygun döviz kuru sisteminin seçimini önemli bir hale getirmektedir. Ayrıca, günümüzde dış ticaret üzerindeki tarife, kota vb. kısıtlamaların giderek ortadan kalkması, izlenecek döviz kuru sistem ve politikalarını iç ve dış dengenin sağlanmasının yanı sıra dış rekabet gücünün korunması açısından da stratejik bir ekonomi politikası aracı haline getirmiştir.

Döviz kurları; ithalata ve ihracata konu olan girdi, ara mal ve nihai mal fiyatlarını ve ulusal fiyatları etkilemektedir. Döviz kurunun yurtiçi enflasyona yansıma etkisi, ithal ürünlerin fiyatına olan yansıma etkisinden daha düşüktür. Üretimin herhangi bir aşamasını etkileyen bir döviz kuru şoku, tüketici fiyatlarına yansır. Üretim ve dağıtım süreci zaman aldığı için bu yansıma mekanizmasının derhal etki göstermesi beklenmemelidir.

Ekonomik istikrarsızlık klasikçilerden bu yana araştırılmakta olan bir konudur. Ülkeleri krize götüren nedenler farklılık gösterse de krizlerle somutlaşan istikrarsızlık küresel bir sorun haline gelmiştir. Kriz ile birlikte döviz kurundaki artış (ulusal parada gözlenen önemli değer kaybı) yansıma etkisiyle beraber kriz sonrası karşılaşılan yüksek enflasyon oranlarına ve daralmalara neden olmaktadır. Ekonomik krizlerin sıklıkla yaşandığı küreselleşen dünyada krizlerden en az seviyede etkilenilebilmesi için makro politikaların sağlam temellere oturtulması gerekmektedir.

Türkiye’de dalgalı kur rejimine geçiş sonrasında, kur-enflasyon ilişkisinde bir kırılma olduğu iddia edilse de bu durumun, ilişkinin belirgin ve kalıcı bir şekilde zayıfladığı anlamına gelmediği söylenebilir. Bu nedenle makro ekonomik politikalarda uygulama disiplini bozulmadan, döviz kuru-enflasyon ilişkilerinin de göz önünde tutulmasında sonsuz yarar vardır. Çünkü, düşük fiyat düzeyinin sağlanmasına en büyük katkıyı yapan ve bekleyişlerin yönünü çok kısa sürede değiştiren döviz kurunun düzeyi, Türkiye’de enflasyonla çok yakın ilişkidir. Dolarizasyon olgusu derin olan ülkelerde bu ilişki kolaylıkla giderilememektedir. Bu nedenle, enflasyonun kalıcılığını tehdit eden ve risk oluşturan en önemli etken döviz kuru düzeyinin mevcut seviyelerinin sürdürülüp sürdürülemeyeceği

noktasında toplanmaktadır. Öte yandan, döviz kuru düzeyinin etkin ve önemli olduğu Türkiye ekonomisinde, Merkez Bankasının döviz kurlarına müdahalesi de kaçınılmaz olmaktadır.

Çalışma bulgularına göre; şeklin en başındaki enflasyonda ortaya çıkan bir birimlik şokun enflasyon üzerindeki etkisi temelde enflasyonun modelde olmayan değişkenler tarafından etkilenen kısmını göstermektedir. Bununla birlikte modelde olmayan bu değişkenlerden enflasyona doğru gelen etkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve enflasyonu artırır düzeyde olduğu ifade edilebilir. Bu etkiler uzun periyotta devam etmektedir. Enflasyon bağımlı değişken olarak düşünüldüğünde en yüksek etki de bu kanaldan sağlanmaktadır. Nominal döviz kurundan enflasyona doğru uygulanan bir birimlik şok özellikle ilk altı aylık dönemde kendisini göstermektedir. Ayrıca ortaya çıkan etkinin bu aya kadar çok istikrarlı olduğu söylenebilir. Etki yaklaşık olarak 6 ay sürmekte ve sürekli artış yönlü olmaktadır. 6 aydan sonra etkiler stabil kalmakta ve enflasyonun artış trendi azalmaktadır. Enflasyon değişkenindeki şokların nominal kura olan etkisi neredeyse yok bulunmamaktadır. Ortaya çıkan etki ilk 1 ay içinde geçerli olup bu etkinin yönü belirsizdir. Daha sonraki dönemde ise istatistiksel olarak anlamlı bir etki saptanamamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde enflasyon hacmindeki gelişmelerle nominal döviz kurunu açıklayabilmek imkansız denecek kadar güç olmaktadır. Bununla birlikte modelde olmayan değişkenlerden nominal döviz kuruna doğru gelen etkilerin istatistiksel olarak anlamlı ve kuru artırır düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu etkiler kısa periyotta devam etmektedir. Etkile ilk 2 aylık dönemde artış yönlüdür. Öte yandan nominal kurun enflasyon şoklarını açıklama etkisi yaklaşık %1 ile %7.42 arasında değişmektedir. Ayrıca değişkenler arasında % 1 anlam seviyesinde tutarlı bir kısa dönemli nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır. Bununla birlikte % 5 anlam düzeyinde nominal döviz kurundan enflasyona doğru kısa dönemli bir nedensellik ilişkisinden bahsetmek mümkündür. Öte yandan enflasyondan nominal döviz kuruna doğru kısa dönemli bir nedensellik ilişkisine rastlanılmamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde nominal döviz kurundaki artışlardan enflasyonun etkilendiği çalışma sonuçlarına göre belirlenmiştir. Buna göre Türkiye’de enflasyonla mücadele etmede döviz arttırıcı politikalar uygulanması yerinde olacaktır. Kısa vadede döviz hareketlerinin merkez bankası tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılması enflasyon için önemli bir tedbir olarak ortaya çıkabilir. Ancak uzun dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ve ihracatı

arttırıcı tedbirlerin alınması, enflasyonla mücadelede önemli tedbirler arasında sayılabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, F. (2013). Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001 - 2013). *ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(2): 15-32.
- Akçacı, T, (2006). *Reel Döviz Kuru-Cari İşlemler İlişkisi, Türkiye Ekonomisi Açısından Bir Analiz* (1991-2005). Doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akıncı, Ö., Özer, Y. B. ve Usta, B. (2006). Dolarizasyon Endeksleri: Türkiye’deki Dolarizasyon Sürecine İlişkin Göstergeler. TCMB Çalışma Tebliği No. 05/17.
- Aktaş, Z., Alp, H., Gürkaynak, R., Kesriyeli, M. ve Orak, M. (2008). Türkiye’de Para Politikasının Aktarımı: Para Politikasının Mali Piyasalara Etkisi. TCMB Çalışma Tebliği.
- Alacahan, N. D. (2011). *Enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkelerde enflasyon döviz kuru ilişkisi ve Türkiye uygulaması*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aldemir Ş. (2007). Türkiye Ekonomisinde Döviz Kurunun Yurtiçi İthalat Fiyatlarına Geçiş Etkisi 1988-2004. *Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları*,. 1 (2), 54-55.
- Alparslan, M. ve Ataman, E.P. (2000). Enflasyon hedeflemesi. *Bankacılar Dergisi*,. Sayı 35.
- Alptekin, V. (2009). *Türkiye’de dış ticaret - reel döviz kuru ilişkisi: vektör otoregresyon (Var) analizi yardımıyla sınanması*. Doktora tezi, Konya, ss. 178
- Arat, K. (2003). *Türkiye’de Optimum Döviz Kuru Rejimi Seçimi ve Döviz Kurularından Fiyatlara Geçiş Etkisinin İncelenmesi*, Uzmanlık Yeterlik Tezi, TCMB Yayınları, Ankara.
- Ataç, B. (2000), *Maliye Politikası*. Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları,
- Ataç, B. (2006). *Maliye Politikası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Ay, A. (2007). *Türkiye’de Dış Ticaret ve Kur Politikaları Uygulamaları* (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.

- Aydın, N. (2010). *Türkiye’de 1995-2008 yılları arasında enflasyon ve krizlerin banka kredileri üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bal, O. (2012). Döviz Kuru, Mevduat Faiz Oranı, Enflasyon Ve Devlet İç Borçlanma Senetleri İlişkisi (1994–2008). *Akademik Bakış Dergisi* Sayı: 31.
- Balat, A. H. (2010). *Türkiye’de enflasyonla mücadelede, maliye politikalarının rolü ve etkisi (1990-2008 yılları)*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraktutan, Y. ve Özkaya, H. (2009). Ekonomik büyüme ve enflasyon sonuçları bakımından farklı kur rejimleri. *ODTU Gelişme Dergisi*. 36 (2), 51-70.
- Birinci, Y. (1989). Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri. *İktisat Fakültesi Mecmuası*,. 47 (1-4), 19-30.
- Bulut, E. (2005). *Döviz Ekonomisi* (1. Baskı). Ankara: Platin Yayınları.
- Carmen M., Reinhart, K. ve Rogoff, S. (2002). The Modern History Of Exchange Rate Arrangements: A Reinterpretation. NBER Working Paper 8963, June, <http://www.nber.org/papers/w8963.pdf>, Erişim Tarihi: 02.07.2016.
- Çınar, G., Hushmat, A., Işın, F. (2015). Relationship between exports of processed agricultural products and real exchange rate shocks: the case of Turkey. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 52(1), 85-92.
- Ciğerlioğlu, O. (2007). *Reel döviz kuru ve ithalat-ihracat arasındaki ilişki: Türkiye örneği 1982–2005*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Çınar, G., Hushmat, A. ve Uzmay, A. (2015). Does speculation matters for wheat price shocks?. *Theoretical Economics Letters*. 5 (04), 522.
- Çiçek, S. (2006). *Türkiye’ de döviz kuru sistemleri ve politikalarının ihracata etkileri (1980–2004)*. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Çöloğlu, H. (2001). *Stagflasyon*. Ankara: G. Ü. İ.İ.B.F Yayınları.
- Damodar N., (2001). *Temel Ekonometri* (Çev: Ümit Şenesen, Gülay Şenesen). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Demirci, R., Arıkan, R. ve Erdoğan, B (2001). *Genel Ekonomi: Mikro-Makro*. Ankara: Gazi Kitabevi
- Dinler, Z. (2013). *İktisada Giriş* (9. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

- Erçel, G. (1978). Kredi ve Mevduat Faizleri. *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 15 (3).
- Ergun, T. (2002). *İthal Edilmiş Enflasyon ve Türkiye Örneği*. İzmir: Kavram Yayınları.
- Ermışoğlu, E. (2011). *Enflasyon hedeflemesi rejiminin Türkiye'deki başarısının değerlendirilmesi*. Uzmanlık yeterlilik tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Evlimoğlu, U. (2005). *Avrupa'da parasal bütünleşme, Sonrasındaki Ekonomik Gelişmeler ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Gök, A. (2006). Alternatif Döviz Kuru Sistemleri. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21 (1).
- Granger, C., William J., (1969). Investigating Casual Relations by Econometric Models and Cross-Spectral Methods, *Econometrica*, 37: 161-194.
- Gujarati, D. N., (1995). *Basic Econometrics*, Mc-Graw-Hill Inc, U.S.A. Gujarati.
- Gül E. ve Ekinci, A. (2006). Türkiye'de döviz kuru ve enflasyon arasındaki nedensellik ilişkisi :1984-2003. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16.
- Gül, E. ve Ekinci, A. (2006). Türkiye'de enflasyon ve döviz kuru arasındaki nedensellik ilişkisi: 1984 – 2003. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2006/1.
- Hasanov, M. (2008). Enflasyon belirsizliğinin üretim üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2): 191-206.
- Hazine Müsteşarlığı (2004). *2001-2004 ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Dönemi*. 03.07.2016, <http://www.hazine.gov.tr/yayin.htm>.
- Hekim, D. (2008). Para ikamesi histerisi: Türkiye örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3 (1), 27-43.
- [http://evds.tcmb.gov.tr/cgi-bin/famecgi?cgi=\\$ozetweb&DIL=TR&ARAVRIGRUP=bie_dkdovizgn.db](http://evds.tcmb.gov.tr/cgi-bin/famecgi?cgi=$ozetweb&DIL=TR&ARAVRIGRUP=bie_dkdovizgn.db)Erişim tarihi: 19.07.2016
- <http://www.tcmb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 15.09.2015.

- Işık, A., Yıldız, H. ve Gürdal, T. (2004). *Kamu Maliyesi (Ders notları)*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- İktisadi Kalkınma Vakfı (2000). *Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye, No:163*, İKV Yayınları, İstanbul. 15.09.2015, <http://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=208>.
- İnan, E. A. (2002). Kur Rejimi Tercih Ve Türkiye. *Bankacılık Dergisi*, Şubat: 1-10.
- İnandım, Ş. (2005). *Kısa vadeli sermaye hareketleriyle reel döviz kuru etkileşimi: Türkiye örneği*. Uzmanlık Tezi, TCMB, Ankara.
- Kadılar, C. (2005). *SPSS Uygulamalı Zaman Serileri Analizine Giriş*. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kara, H. ve Orak, M. (2008). *Enflasyon hedeflemesi: krizler, para ve iktisatçılar*. Ed. Ercan Kumcu, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Karagöz, H. (2009). Döviz Kuru Dış Ticaret İlişkisi. Konya Ticaret Odası, Konya, http://www.kto.org.tr/d/file/dovizkuru_rapor.pdf, Erişim: 21.09.2016.
- Kardaşlar, A. (2013), *Döviz kuru ile makroekonomik büyüklükler arasındaki ilişki: Türkiye üzerine bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karluk, R. (2013). *Uluslararası Ekonomi*, İstanbul: Beta Yayın.
- Kepkep, N. (1991). *Enflasyon*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kholdy, S. ve Sohrabian, A. (1990). Exchange Rates and Prices: Evidence from Granger Causality Test. *Journal of Post Keynesian Economics*, 13:71-78.
- Kızılkaya, O. (2012). *Reel döviz kuru, yabancı sermaye ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kızır, A. (2011). *Kısa vadeli sermaye hareketleri ile reel döviz kuru ilişkisi: Türkiye uygulaması*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koçak, S. (2006). *Döviz kurundaki değişiklerin ekonomik etkileri*. Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş
- Künç, S, (2011). *Enflasyon teorileri*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

- Leigh, D. ve Rossi, M. (2002). *Exchange rate pass-through in Turkey*, IMF working paper, 2 Temmuz 2016, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2002/wp02204.pdf>.
- Mc Carthy, J. (1999). Pass-Through of Exchange Rates and Import Prices to Domestic Inflation in Some Industrialized Economics. BIS Working Papers, No: 79.
- Mihaljek D. ve Klau M. (2001). A Note on the Pass-Through from Exchange Rate and Foreign Price Changes to Inflation in Selected Emerging Market Economies, No. 8, In: BIS Papers.
- Oğuz, F. ve Bayar, F. (2003). 1923-2003 Türkiye Ekonomisi, *Hazine Dergisi*, Cumhuriyetin 80. Yılı Özel Sayısı: 25.
- Oktayer, A. (2010). Türkiye’de Bütçe Açığı, Para Arzı ve Enflasyon İlişkisi. *Maliye Dergisi*, 158: 141-147.
- Okur, A. (2002). *Türkiye’de izlenen esnek kur politikasının ekonomik istikrar üzerindeki etkileri*. Yüksek lisan tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Özkaya, M. H. (2007). *Farklı kur rejimlerinin makroekonomik performans sonuçları*. Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parasız, İ. (1998). *Makro Ekonomi* (7. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2000). *Modern Makro Ekonominin Temelleri*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Parasız, İ. (2002). *Enflasyon Kriz ve Ayarlamalar*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Parasız, İ. (2010). *Kriz Ekonomisi*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Peker, H. S. (2011). Türkiye’de Enflasyon Ve Enflasyon Hedeflemesi Uygulamasının Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22: 487-506.
- Rana, P. B ve Dowling, J. Jr. (1985). Inflationary Effect of Small Continuous Changes in Effective Exchange Rate:Nine Asian LDCs, *Review of Economics and Statistics*, 67:496-500
- Rittenberg, L. (1993). Exchange Rate Policy and Price Level Changes: Causality Test for Turkey in the Post Liberalization Period, *The Journal of Development Studies*, 29: 245-259.

- Sarı, İ. (2007). *Makroekonomik değişkenlerin dolarizasyon sürecine etkisi: Amprik bir yaklaşım*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Seyidoğlu, H. (1994). *Uluslararası İktisat-Teori Politika ve Uygulama* (10. baskı). İstanbul: Güzem Yayınları.
- Seyidoğlu, H. (2001). *Uluslararası İktisat*. İstanbul: Güzem Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (2003). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Can Yayınları No: 20.
- Subaşı, D. B. (2005). *Enflasyonun arınma modelleri ile tahminlenmesi: 1994-2005 Türkiye uygulaması*. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Susam, N. (2009). *Türkiye’de Uygulanan Maliye Politikaları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Şahin, A. (2002). *Enfasyon teorileri ve 1980 sonrası Türkiye’de enflasyon*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- TCMB, (2001). www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8297d79e-819f-450e.../YR2001.pdf?, Erişim Tarihi: 15.09.2015.
- TCMB, (2002), www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/8f77ec1b-a2a1-4bc4.../YR2002.pdf?, Erişim Tarihi: 15.09.2015.
- TCMB, (2004), <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/kitaplar/enflasyon.pdf>, Erişim Tarihi: 12.07.2016.
- TCMB, (2008). www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/edd4b6f8-14e2.../enf-ocak2008.pdf?, Erişim Tarihi: 15.09.2015.
- TCMB, (2015). Para Politikası Uygulama Sonuçları, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 15.08.2015.
- TCMB, (2015).. 2008 Yılında Para ve Kur Politikası”, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 13.09.2015.
- Telatar, F. ve Telatar, E. (2003). The Relationship Between Inflation and Different Sources of Inflation Uncertainty in Turkey, *Applied Economic Letters*, 10(7).

- Telek, A. (2012). *Enflasyon ve ekonomik büyüme ilişkisi (2003-2011): Türkiye örneği*. Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Terzi, H. ve Zengin, H. (1996). Türkiye’de kur ve enflasyon arasında nedensellik ilişkisi üzerine bir inceleme. *MÜ İstatistik ve Ekonometri Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 1: 3-25.
- The World Health Report (2006). http://www.who.int/whr/2006/whr06_en.pdf, Erişim Tarihi: 04.07.2016.
- Togay, S. (1997). Currency substitution: reasons and impacts. *Ekonomik Yaklaşım*, 8(26): 87-103.
- Tunca, Z. (2005). *Makro İktisat* (4. baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Tuncay, Ö. (2010). *Döviz kuru politikalarının ekonomik analizi (Türkiye örneği)*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2008). *Fiyat Endeksleri ve Enflasyon Sorularla Resmi İstatistikler Dizisi 3* (Yayın no 3129). Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Uğurlu, E. (2006). *Reel döviz kuru ve ekonomik büyüme: Türkiye*. Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ulaş, S. (2010). *Enflasyon ve döviz kurunun Hisse Senedi Piyasası'na etkileri: İmkb'de uygulaması*. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Uluatam, Ö. (2001). *Makro İktisat*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Umay, C. (1994). *Makroekonomi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Uran, Z. (2010). Enflasyon Hedetlenmesi ve Enflasyon Politikaların Uygulanma Sonuçları. *Mevzuat Dergisi*, 13 (150).
- Uzun, S. (2010). *Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicileri: AB’ye üyelik sürecinin etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzunoğlu, S. (2007). *Para ve Döviz Piyasaları* (2. baskı). İstanbul: Literatür Yayınları.

www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1014, Erişim tarihi: 19.07.2016

- Yanar, R. (2008). Gelişmekte Olan Ülkelerde Döviz Kuru Rejim Tercihinin Makro Ekonomik Performans Üzerine Etkileri. *Gaziantep Ün. Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (2), 255– 270.
- Yılancı, V. ve Özcan, B. (2010). Yapısal kırımlar altında Türkiye için savunma harcamaları ile GSMH arasındaki ilişkinin analizi. *C.Ü. İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, 11 (1), 21-33.
- Yıldırım, K. ve Karaman, D. (1999). *Makroekonomi*. Eskişehir: Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, M. (2010). Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Dış Ticaret ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Deneme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1), 241-260.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Müge Yılmaz
Doğum Yeri ve Tarihi : Yenipazar 02.03.1986

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : ADÜ İİBF İktisat
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce.

İŞ DENEYİMİ:

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl : 2012-2013 eğitim öğretim yılı Aydın Uzman
Kariyer AÖF koordinatörlüğü İktisat,
İngilizce ve matematik öğretmenliği
ADÜ Yenipazar Meslek Yüksek Okulu 2013-
2014 eğitim öğretim yılı
2013-2014 eğitim öğretim yılı Yenipazar
Milli Eğitim Müdürlüğü İngilizce
Öğretmenliği

İLETİŞİM

E-posta Adresi : mugekose1986@hotmail.com
Telefon : 0553.477.01.95
Tarih : 28.06.2016